

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav českých dějin

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Bežová

Duchovní život na Žebrácku ve vrcholném středověku

Clerical life at Žebrák in the high Middle Ages

Praha 2012

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala **paní profesorce PhDr. Lence Bobkové, CSc.** a **paní Mgr. Janě Nešňerové** za řádné vedení práce, inspirující připomínky, cenné rady a za vstřícný přístup, ochotu a čas, který této práci věnovaly. Také bych ráda poděkovala své rodině, která mě celé mé studium podporovala.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. 7. 2012

.....

Michaela Bežová

Abstrakt

Hlavním předmětem bakalářské práce je sledování církevní správy v žebráckém regionu ve 14. a na počátku 15. století. Region Žebrácko ležel v podbrdském děkanátu, jehož strukturu autorka popisuje v první části práce. Na základě analýzy pramenů se autorka snaží vytvořit soupis farářů ve farních kostelech sv. Mikuláše v Praskolesích, sv. Jiljí v Hořovicích a sv. Vavřince v Žebráku. Popisuje mobilitu, vzdělanost a další činnost jednotlivých farářů. Snaží se také vysvětlit problematiku kaple sv. Prokopa v Praskolesích, ve které byly v roce 2005 nalezeny fresky ze 14. století. Práce se také zabývá otázkou patronátních práv jednotlivých kostelů. V této souvislosti autorka popisuje střídání majitelů ve vybraných oblastech, neboť často patronátní práva drželi. Poslední část práce se věnuje vizitačnímu protokolu pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379 - 1382. Práce popisuje jeho cestu podbrdským děkanátem a zaměřuje se na vizitaci ve sledovaných lokalitách. Podle vizitací se pak autorka snaží přiblížit každodenní život na faře.

Klíčová slova: podbrdský děkanát, Žebrácko, farář, vizitační protokol, patronát, kostel

Abstract

The main subject of the Bachelor's degree work is monitoring the Church administration in the region in 14th century and at the beginning of the 15th century. The region Žebrácko laid in the deanery of Brdy, whose structure the author describes in the first part of the work. On the basis of the analysis of the sources, the author seeks to create an inventory of parish priests in the parish churches of St. William in Praskolesy, St. Giles in Hořovice and St. Lawrence in Žebrák. The work describes the mobility, education and other activities of individual parish priests. The author also explains the issue of the chapel of St. Procopius, in Praskolesy, in which were found the frescoes in 2005 from 14th century. The work also deals with the question of the patrons rights of individual churches. In this context, the author describes the rotation of the owners in selected areas, as it often held the patrons rights. The last part of the work deals with the Visitation protocol of the Prague archdeacon Paul of Janovice from the years 1379 -1382. The work describes his journey by the deanery of Brdy and focuses on the canonical visitation of monitored sites. According to visitation, then the author trying to describes daily life in the rectory.

Key words: Deanery of Brdy, Žebrácko, parish priest, the protocol of visitation, patronage, the church

Obsah

Úvod.....	6
I. Rozbor použité literatury a pramenů	8
II. Farní síť na Žebrácku	13
II. 1. Žebrák a kostel sv. Vavřince	17
II. 2. Praskolesy a kostel sv. Mikuláše.....	23
II. 3. Kaple sv. Prokopa v Praskolesích.....	30
II. 4. Hořovice a farní kostel sv. Jiljí	34
III. Stav far podle vizitačního protokolu z let 1379 – 1382	43
III. 1. Vizitace Žebráku	46
III. 2. Vizitace Hořovic.....	47
III. 3. Vizitace Praskoles	49
Závěr.....	52
Seznam použitých pramenů a literatury	55
Seznam zkratk.....	62
Přílohy	63

Úvod

Předkládaná bakalářská práce se zabývá církevně – správními poměry na území, jež lze podle jeho centra označit jako Žebrácko, v období vrcholného a pozdního středověku. Konkrétně se soustředím na města Žebrák, Hořovice a vesnici Praskolesy, hlavním předmětem jejich zkoumání jsou jejich farní kostely (Žebrák – kostel sv. Vavřince, Hořovice – kostel sv. Jiljí, Praskolesy – kostel sv. Mikuláše). Tyto lokality jsou od sebe jen málo vzdáleny a jejich historie se často prolíná. Daný region jsem si vybrala proto, že žiji ve vesnici Praskolesy. Ve vesnici se nachází areál, ve kterém byl postaven kostel sv. Mikuláše a kaple sv. Prokopa. Dříve nebyla těmto dvěma církevním stavbám věnována velká pozornost a pomalu chátraly, teprve po založení Společnosti sv. Prokopa došlo k částečné rekonstrukci obou staveb.¹ Při opravě kaple sv. Prokopa byly v roce 2005 nalezeny fresky, které pocházejí z konce 14. století. Po tomto objevu se o kapli sv. Prokopa zvýšil zájem. Badatelé místní i vědečtí se snažili zjistit účel a stavitele této kaple. Jako studentka oboru Historie jsem se touto problematikou také začala zabývat.

Ve své práci jsem popsala především dějiny farního kléru jednotlivých lokalit. V první řadě jsem vytvořila seznam farářů a snažila jsem se z pramenů shromáždit pokud možno všechny údaje nejen o jejich úředním působení, ale také o každodenním životě. Zabývala jsem se otázkami, zda vedli nějaké spory, v jaké míře se pohybovali po své farnosti, jaké měli vzdělání anebo jestli byli mnohoobročníky. Podle některých dostupných pramenů jsem se také snažila zjistit bohatost jednotlivých beneficí. V rámci mé práce mě také zajímala otázka patronátních práv. Snažila jsem se proto nastínit, jak se patronátní právo dostalo do rukou jednotlivých držitelů.

Jednu kapitolu své práce jsem věnovala také otázce místního kléru v této oblasti. Zabývala jsem se otázkou, zda dodržovali všechny předepsané mravní i církevní zákony. Základním pramenem k této problematice je Visitační protokol pražského arcijáhenství pražského arcijáhna Pavla z Janova z let 1379 – 1382.

V rámci kapitoly o Praskolesích a jejich farářích jsem se zabývala rovněž kaplí sv. Prokopa, jejím vznikem, architekturou a výzdobou.

¹ Společnost sv. Prokopa byla založena v roce 2004 některými praskoleskými občany v čele s paní starostkou Zdeňkou Drábkovou a Františkem Čápem. Cílem této společnosti je především oprava areálu, kde stojí kostel sv. Mikuláše a kaple sv. Prokopa.

Původně jsem chtěla sledovat především založení jednotlivých kostelů (jejich zřízení spadá do období vrcholného středověku), ale pro nedostatek dochovaných pramenů pro 13. století jsem se začala zabývat těmito farními kostely a jejich faráři více až v pozdním středověku, což jsem nestihla zohlednit v názvu práce. Těžiště práce tudíž spočívá ve 14. století, pro něž se zachoval pro dané téma zajímavý pramenný materiál a to nejen pro vlastní církevní síť, ale i pro vazby zvoleného regionu ke královskému zboží.

I. Rozbor použité literatury a pramenů

Literatura, která se týká problematiky farní sítě doby předhusitské a husitské, je velmi široká. Starší autoři se spíše zaměřovali na církevní správu jako na celek a fungování farní sítě spíše opomíjeli či se jí zabývali okrajově.² Od druhé poloviny 20. století si začali přední čeští medievisté této otázce více všimnout. Mnoho statí a studií vydala Zdeňka Hledíková,³ Zdeněk Boháč⁴ a další autoři.⁵ Vývoji farní sítě byly věnovány také kapitoly v různých monografiích.⁶ Nejnověji byl vytvořen projekt databáze *Teritoriální církevní správa pražské arcidiecéze*. Tento projekt má pod vedením B. Zilynské za cíl shromáždit veškeré informace o jednotlivých beneficiích pražské diecéze a uložit je do elektronické databáze.⁷ Na strukturu jednotlivých děkanátů se v poslední řadě zaměřila řada, především studentských prací.

² Mnoho faktografických údajů udávají například: Václav NOVOTNÝ, *České dějiny I/III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.*, Praha 1928; František HRUBÝ, *Církevní zřízení v Čechách a na Moravě od X. do konce XII. století a jeho poměr k státu*, Český časopis historický (dále jen ČČH) 22, 1916, s. 17 – 53, 257 – 287, 385 – 421; Kamil KROFTA, *Kurie a církevní správa zemí českých v době předhusitské*, ČČH 10, s. 15 – 36, 125 – 152, 249 – 275, 373 – 391; Počátky pražského oficiálního popsal Božena KUBÍČKOVÁ, *K počátkům pražského oficiálního*, SPDHMP 5, 1932, s. 391-497; Jednotlivé církevní úřady popsal Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy III*, Praha 1897, s. 193 – 256.

³ Například: Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *K otázkám vzniku duchovní a světské moci v Čechách ve druhé polovině 14. století*, Československý časopis historický (dále jen ČsČH) 24, 1976, s. 244 – 277; TÁŽ, *Úpadek nebo růst? K situaci církve v Čechách ve 14. století*, in: Zdeňka HLEDÍKOVÁ (ed.), *Traditio et cultus : miscellanea historica Bohemica : Miloslao Vlk archiepiscopo Pragensi ab eius collegis amicisque an annum sexagesimum dedicata*, Praha 1993, s. 51-62; TÁŽ, *Struktura duchovenstva ve středověkých Čechách*, in: Ján ČIERNY – František HEJL – Antonín VERBÍK (edd.), *Struktura feudální společnosti na přelomu 15. a 16. století*, Praha 1984, s. 343 – 392; TÁŽ, *Církev v českých zemích na přelomu 14. a 15. století*, in: Miloš DRDA – František J. HOLEČEK – Zdeněk VYBÍRAL (edd.), *Jan Hus na přelomu století. Mezinárodní rozprava o českém reformátu 15. století a o jeho recepci na prahu třetího milénia*, Ústí nad Labem 2001, s. 35 – 58; TÁŽ, *Ke studiu a možnostem využití patronátních práv v předhusitských Čechách*, *Folia Historica Bohemica* (dále jen FHB) 7, 1984, s. 43 – 99; TÁŽ, *Farní síť ve středověkých Čechách a možnosti jejího studia*, in: Jan HRDINA – Blanka ZILYNSKÁ (edd.), *Církevní topografie a farní síť pražské církevní provenience v pozdním středověku*, *Colloquia mediaevalia Pragensia* 8, 2007, s. 23 – 32; TÁŽ, *Písemnosti církevní správy pražské (arci)diecéze v pozdním středověku*, in: Ivan HLAVÁČEK – Jan HRDINA (edd.), *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*, Praha 2003, s. 27-38.

⁴ Zdeněk BOHÁČ, *Patrocinia jako jeden z pramenů k dějinám osídlení*, ČsČH 21/3, 1973, s. 369 – 388; TÝŽ, *K otázce využití zasvěcení kostelů v oboru historické geografie*, ČsČH 16/4, 1968, s. 571 – 584; TÝŽ, *Topografický slovník k církevním dějinám předhusitských Čech. Pražský archidiakonát*, Praha 2001; TÝŽ, *Dějiny osídlení středního Povltaví v době předhusitské*, Praha 1978.

⁵ Zdeněk FIALA, *Správa a postavení církve v Čechách od počátku 13. do poloviny 14. století*, *Sborník historický* (dále jen SH) 3, 1955, s. 64 – 88; Blanka ZILYNSKÁ, *"Vestre reverendissime paternitati duximus presentandum". Role a podoba písemnosti při obsazování církevních beneficií ve středověku*, in: Zdeněk HOJDA – Hana PÁTKOVÁ (edd.), *Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním*. Praha, Univerzita Karlova v Praze 2008, s. 105 – 119; Rostislav NOVÝ, *K sociálnímu postavení farského kléru v Čechách v době předhusitské*, SH 9, 1962, s. 137 – 192.

⁶ Např. Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Arnošt z Pardubic. Arcibiskup, zakladatel, rádce*. Praha 2008, s. 119 – 144; František ŠMAHEL, *Husitská revoluce I. Doba vymknutá z kloubů*. Praha 1993, s. 189 – 291; Jan K. VYSKOČIL, *Arnošt z Pardubic a jeho doba*, Praha 1947, s. 62 – 166; Jaroslav KADLEC, *Přehled českých církevních dějin I*, Řím 1987.

⁷ Jana SYNOVCOVÁ – BOROVIČKOVÁ – Blanka ZILYNSKÁ, *Databáze Teritoriální církevní správa v předhusitských Čechách*, in: *Církevní topografie a farní síť pražské provincie v pozdním středověku*, *Colloquia mediaevalia Pragensia* 8, 2007, s. 9 – 11.

Nejvíce pozornosti bylo věnováno severním Čechám.⁸ Pro oblast středních Čech i samotného podbrdského děkanátu mnoho studií není.⁹

Důležitý je místopisný slovník pro pražský archidiakonát Zdeňka Boháče vydaný v roce 2001, který může sloužit k základní orientaci ve struktuře farského kléru v jednotlivých děkanátech.¹⁰ Z. Boháč vytvořil pro děkanáty pražské diecéze soupis veškerých farních a filiálních kostelů a dalších církevních staveb. Ke každému farnímu kostelu dohledal několik základních údajů – nejstarší doklad o lokalitě, o existenci farního kostela, výše papežského desátku z roku 1352 (či z pozdějších výběrů), ustanovení plebánů podle záznamů v konfirmačních knihách. Dále shromáždil doklady o zasvěcení kostela, o filiálních kostelech, o placení farních desátků či farním majetku, údaje o počtu kleriků či duchovenských místech, údaje o zřízení vedlejších oltářů. Tak sestavil přehled udělení odpustků a odkazy na příslušné listiny.¹¹

Z. Boháč se opírá o bohatou pramennou základnu, která se pro pražskou arcidiecézi 14. a počátku 15. století zachovala. Jedním z nejdůležitějších pramenů pro studium farského kléru jsou konfirmační knihy, které se začaly vést od roku 1354.¹² Ze zápisů konfirmačních knih

⁸ Výběrově: Ivan MICHÁLEK, *Vývoj církevní správy ústeckém děkanátu v době předhusitské*, Diplomová práce KH PF UJEP, Ústí nad Labem 2001; Monika PELÁNKOVÁ, *Litoměřický děkanát ve 2. polovině 14. a na počátku 15. století (Situace ve venkovském prostoru litoměřického děkanátu v době předhusitské)*, Diplomová práce KH PF UJEP, Ústí nad Labem 2002; Petra KAŠPAROVÁ, *Německobrodský děkanát ve druhé polovině 14. a na počátku 15. století*, Diplomová práce KH PF UJEP, Ústí nad Labem 2003; Michal ŘEZNIČEK, *Církevní správa v turnovském děkanátu ve světle patronátních práv*, Ústecký sborník historický (dále jen ÚSH) 2004, Gotické umění a jeho historické souvislosti, s. 115 – 123; Lenka MAZANCOVÁ, *Děkanát Hradec Králové. Rozbor na základě konfirmačních knih se zaměřením na mobilitu kléru*, Diplomová práce FpF SU Opava, Oprava 2003.

⁹ Většinu far popsal Antonín PODLAHA, *Posvátná místa království českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a i jiných pomníků katolické víry a náboženství v království Českém. Řada 1, Arcidiecéze pražská. Díl II., Vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský*, Praha 1908. Zmínky o jednotlivých farních rovněž u Augusta SEDLÁČKA, *Hrady, zámky a tvrze království českého VI. Podbrdsko*, Praha 1889. Jindřich JUNA a kol. v šestém svazku *Monografie Hořovicka a Berounska*, Praha 1929 popisují jednotlivé farnosti Berounska, avšak autoři nepříliš spolupracují s pramennou základnou. Nověji o středočeských děkanátech Ivan MICHÁLEK, *Jablonský děkanát v době předhusitské a husitské*, in: ÚSH 2003/1, Gotické umění a jeho historické souvislosti II, s. 13 – 52; Jana KINDLOVÁ, *Církevní správa v předhusitských Čechách ve slánském děkanátu*, Středočeský sborník historický 35, 2009, s. 3 – 129; V poslední době se podbrdským děkanátem zabývá Ivan Michálek, který vydal dvě studie ve sborníku *Minulosti Berounska: I. MICHÁLEK, Vývoj farní struktury a vymezení polohy podbrdského děkanátu v době předhusitské a husitské*, MB 13, 2010, s. 25 – 68; TÝŽ, *Duchovenstvo podbrdského děkanátu v době předhusitské a husitské*, MB 14, 2011, s. 31 – 81; Ondřej VODIČKA, *Kléru mnichovohradištského děkanátu v době předhusitské a husitské (1354 – 1436)*, Diplomová práce na FF MU, Brno 2011. O podbrdském děkanátu byla v minulém roce sepsaná na Katedře Archivnictví a PVH FF UK bakalářská práce, která však vychází pouze z poznatků Z. Boháče: Ondřej MANDZÁK, *Podbrdský děkanát v pozdním středověku*, Bakalářská práce, Praha 2011.

¹⁰ Zdeněk BOHÁČ, *Topografický slovník k církevním dějinám předhusitských Čech. Pražský archidiakonát*, Praha 2001.

¹¹ Tamtéž, s. 5.

¹² *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiecesem I – IV, VI – X*. Ed. Josef EMLER, Praha 1865 – 1870, 1883 – 1889; *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiecesem V*. Ed. František Antonín TINGL, Praha 1865 (Dále jen LC).

máme možnost získat některé informace a jména. Přinášejí např. jméno nově ustanovené církevní osoby k beneficiu, jméno toho, kdo byl předchozím držitelem benefícia. Dále můžeme ze zápisu zjistit jméno držitele/ držitelů patronátního práva a také faráře, který provedl ustanovení (exekutor). Součástí zápisu bývala také datace a důvod, kvůli kterému bylo beneficium znovu obsazeno. Konfirmační knihy byly vedeny mezi léty 1354 – 1436, avšak zápisy nejsou úplné, E. Maur odhaduje, že do konfirmačních knih bylo zaneseno 70% nových ustanovení.¹³

Dalším pramenem pro poznání farností jsou erekční knihy, které byly vedeny od druhé poloviny roku 1358 do poloviny 15. století.¹⁴ Zapisováno do nich bylo především vybavení benefícia, různá darování pro existující kostely či oltáře, zřizování nových beneficií, ale také směna církevního zboží. Tento zápis sloužil jako doklad při případném sporu. Na rozdíl od konfirmačních knih nebyl zápis erekčních knih zkracován (pouze stereotypní části).¹⁵

Pro poznání církevní topografie nám napomohou rejstříky papežských desátků,¹⁶ které byly sestavovány podle arcijáhenství a děkanátů a sloužily k evidenci vybraných papežských desátků. Podle jeho výše můžeme orientačně odhadnout zámožnost jednotlivých beneficií, neboť desátek se měl teoreticky blížit jedné desetině neboli desátému dílu příjmu farního benefícia. Ne všichni badatelé s touto teorií souhlasí. V. V. Tomek v úvodu edice rejstříků papežských desátků upozornil, že vybraná částka nebyla desetinou z důchodu benefícia, ale že byla podstatně nižší.¹⁷ Rostislav Nový se snažil nalézt obecného násobitele přepočtu desátku a skutečného výnosu benefícia. Určil, že papežský desátek mohl být v poměru 1/ 20 až 1/ 35 vůči skutečnému výnosu.¹⁸ Martin Nodl se přiklání k názoru, že výše desátku se pohybovala kolem jedné dvacetiny celkového výnosu benefícia.¹⁹ Nejnověji se otázkou papežských desátků zabývali Vojtěch Vaněk²⁰ a Petr Landr.²¹ Vojtěch Vaněk upozorňuje na fakt, že výše

¹³ Eduard MAUR, *Příspěvek k demografické problematice předhusitských Čech (1346 – 1419)*, Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica I, Studia Historica 34, 1989, s. 10.

¹⁴ Je vydáno 6 z 11 svazků: *Libri erectionem archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV., I – V.* Ed. Klement BOROŮVÝ, Praha 1875 – 1889; *Libri erectionem archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV., VI.* Ed. Antonín PODLAHA, Praha 1927 (Dále jen LE).

¹⁵ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Úřad generálních vikářů pražského arcibiskupa v době předhusitské*. AUC – Phil. et Hist. Monographia XLI, Praha 1971, s. 31 – 33.

¹⁶ *Registra decimarum papalium čili: registra desátků papežských z diecezi pražské*. Ed. Václav Vladivoj Tomek, Praha 1873 (Dále jen RDP).

¹⁷ RDP, s. VIII.

¹⁸ R. NOVÝ, *K sociálnímu postavení*, s. 175 – 177.

¹⁹ Martin NODL, *Farář*, in: Martin NODL – František ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 200.

²⁰ Vojtěch VANĚK, *Rejstříky papežských desátků a možnosti jejich využití*, ČČH 100/ 3, 2002, s. 497 – 520.

²¹ Petr LANDR, *Struktura papežského desátku odváděného z hradeckého arcijáhenství*, Východočeské listy historické 23 – 24, 2005, s. 189 – 205.

papežského desátku v sobě odrážela pouze hodnotu benefícia tak, jak ji odhadl papežský kolektor. Proto nepřikládá výši papežského desátku, jako ukazateli bohatosti farnosti, takový význam jako jeho předchůdci.²² I přesto nám papežské desátky mohou posloužit k základní orientaci při určování hmotného zajištění fary.

Dalším důležitým pramenem pro studium farního kléru jsou soudní akta generálních vikářů z let 1373 – 1408 a 1420 – 1424.²³ Do soudních akt byly zapisovány spory, které mezi sebou vedli klerici, nebo klerici s laiky. Bohužel se často ze záznamu nedozvídáme o podstatě sporu. Avšak díky tomuto prameni můžeme doplnit řady farářů, kteří nám nejsou známi z konfirmačních knih.

Prohřešky kléru byly zapisovány do akt korektorů kléru. Zachoval se nám však pouze záznam z let 1407 – 1410.²⁴ Dalšími prameny, které nás informují o životě duchovenstva, jsou vizitační protokoly, v nichž se hodnotí jak výkon duchovních povinností kléru, tak způsob života, respektive přečiny proti morálce. Pro české prostředí se zachovaly dva vizitační protokoly. V 50. letech 20. století byl objeven zlomek vizitace jihomoravských farností. Zdeňka Hledíková určila období vzniku mezi léta 1353 – 63 nebo 1397 – 1420.²⁵ Druhý visitační protokol je nazván *Protocollum visitationis archidiaconatus Pragensis annis 1379 – 1382 per Paulum de Janowicz archidiaconum Pragensem factae*.²⁶

Při studiu farského kléru se v neposlední řadě opíráme o edice pramenů z papežského archivu,²⁷ které mj. svědčí o vztahu papežské kurie a českých zemí. Jména jednotlivých vysvěcených kleriků nám předkládá kniha svěcenců kléru z let 1395 – 1416.²⁸

²² V. VANĚK, *Rejstříky*, s. 499.

²³ *Soudní akta konzistoře pražské 1373 – 1424. I – VII*. Ed. Ferdinand TADRA, Praha 1893 – 1901 (Dále jen AI).

²⁴ *Akta korektorů duchovenstva diecése pražské z let 1407 – 1410*. Ed. Antonín PODLAHA, Praha 1922.

²⁵ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Vizitace jihomoravských farností v polovině 14. století*, Jižní Morava, Vlastivědný sborník 6, 1970, s. 18–19.

²⁶ Edice byla vydána Ivanem HLAVÁČKEM a Zdeňkou HLEDÍKOVOU, *Visitační protokol pražského arcijáhernství pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379 – 1382*, Praha 1973 (dále jen VP). K tomuto prameni existuje bohatá literatura. Ivan HLAVÁČEK, *Několik příspěvků k poznání života v předhusitských Čechách*. (K vypovídajícím schopnostem pražského vizitačního protokolu z let 1379 – 1382 a některých příbuzných pramenů), SSH 10, 1975, s. 151 – 172; Zdenka WIENDLOVÁ, *Geografický horizont středočeských vesničanů na konci 14. století*, ČCH 93, 1995, s. 65 – 85; TÁŽ, *Geografická mobilita farského kléru na základě Vizitačního protokolu pražského arcijáhna Pavla z Janovic*, Časopis Národního muzea – řada historická 164, 1995, s. 1 – 5; Zdenka WIENDLOVÁ, *Geografický horizont vesničanů ve 14. století*, Diplomová práce na katedře českých a slovenských dějin UK, Praha 1994; Martin NODL, *Morová epidemie na Rakovnicku v roce 1380*. Modelová studie k životu farního kléru, in: Ivan HLAVÁČEK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ (edd.), *Facta probant homines*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 301 – 310; František ŠMAHEL, *Ženy na okraji předhusitské společnosti: Konkubíny vesnických farářů*, in: František ŠMAHEL (ed.), *Mezi středověkem a renesancí*. Praha 2001, s. 72 – 79.

²⁷ Pro potřeby této práce jsem využívala *Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia. Tomus 2. Acta Innocentii VI. pontificis romani: 1352- 1362*. Ed. Johannes F. NOVÁK, Pragae 1907

Ve své práci se nezabývám pouze církevní správou, ale také zkoumám majitele jednotlivých měst a vesnice, ve kterých byly kostely postaveny. K tomuto výzkumu mi posloužily listiny a listy české proveniencce zpřístupněné v mnoha edicích.²⁹

a *Monumenta Vaticana res gestas illustrantia, tomus prodromus, Acta Clementis V., Johannis XXII. et Benedicti XII, 1305-1342*. Ed. Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Praha 2003 (dále pouze MVB).

²⁸ *Liber ordinationum cleri 1395 – 1415*. Ed. Antonín PODLAHA, Praha 1922. Seznamy nově zpracovala Eva DOLEŽALOVÁ, *Svěcenci pražské arcidiecéze 1395 – 1415*, Praha 2010. Ke knize je přiloženo také CD s přehlednou databází.

²⁹ Jedná se o *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (dále jen RBM), *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.* (dále jen RBMV), *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (dále pouze CDB) a *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (dále jen CDM). Autory těchto edicí nebudu na tomto místě zmiňovat. Budou vypsány až v seznamu literatury.

II. Farní síť na Žebrácku

Od 13. století tvořil žebrácký region z církevně – správního hlediska jihozápadní cíp podbrdského děkanátu pražské diecéze. V rámci diecéze byl spíše středně velkým církevním správním celkem. Vznik děkanátů si vynutilo zhoustnutí farní sítě, vedle arcijáhenství byly vytvořeny jako nové správní celky, jejichž úkolem bylo propojit farní klérus s biskupským centrem. Děkanové byli spojovacím článkem mezi biskupem a klérem. Prameny o nich hovoří jako o venkovských děkanech, neboť stejný termín – *decanus* – označoval i hodnost hlavních představitelů kapitul. Princip udělení hodnosti venkovského děkana není úplně znám, biskup si nejspíše vybíral podle určitých kritérií důvěryhodného faráře a povýšil je do děkanské funkce.³⁰

Hranice děkanátů se dotvářely postupně do 14. století, většinou se kryly s hranicemi arcijáhenství.³¹ Jejich počet se v pražské diecézi ve 14. století ustálil na 53. Děkan měl na starosti 11 – 79 farních obvodů, jejich počet závisel na členění a velikosti spravovaného obvodu.³² Dohlížel na zavádění arcibiskupových nařízení, kontroloval jemu podléhající klérus formou vizitací a také vybíral desátky. Tato funkce byla zřejmě původně doživotní, později mohl být děkan za neplnění svých povinností odvolán.³³

Podbrdský děkanát se začal konstituovat v poslední čtvrtině 13. století. Jeho původním centrem byl Tetín, jehož roli od konce 13. století převzalo nově založené královské město Beroun. Jména ani domovské farnosti prvních podbrdských děkanů neznáme. Nejstarší zprávy, které se nám zachovaly, hovoří o aktivitách děkanů, nikoliv však o jejich jménech. Slyšíme například, že v roce 1358 ustanovil děkan nového faráře v Berouně.³⁴ Podobně z konfirmačních knih víme, že mezi léty 1361 – 1367 děkan často ustanovoval faráře, avšak jeho jméno se nám ze zápisů opět nedochovalo a tudíž nejsme schopni ani říci, zda se ve zmíněném období nevystřídalo ve funkci děkana více osob. Prvním venkovským děkanem, o němž se dozvídáme více, je Bartoloměj z Javoru, který pocházel ze Slezska. Bartoloměj byl mezi léty 1372 – 1401 dvorním kaplanem³⁵ a zároveň působil do roku 1402 jako berounský

³⁰ O používání termínu *decanus* více Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Venkovské děkanáty ve středověkých Čechách*, in: Ladislav SOUKUP (ed.), *Pocta Karlu Malému k 65. narozeninám*, Praha 1995, s. 113 – 116.

³¹ V. V. TOMEK, *Dějepis III*, s. 226 – 227.

³² Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ (edd.), *Dějiny správy českých zemí do roku 1945*, Praha 2007, s. 177 – 178.

³³ Z. HLEDÍKOVÁ, *Venkovské*, s. 119- 123.

³⁴ LC I/1, s. 65.

³⁵ A. PODLAHA, *Posvátná místa. Řada I, díl II*, s. 10.

farář.³⁶ Ve funkci děkana je zmiňován v roce 1380.³⁷ Další podbrdský děkan se v pramenech objevuje v roce 1404. Byl jím Dětrich ze Žihle, hořovický farář v letech 1390 – 1434.³⁸ Další zmínky o podbrdských děkanech pocházejí až z 80. let 15. století.³⁹

První zmínka o podbrdském děkanátu jako celku pochází z roku 1352, zachovala se nám v rejstřících papežských desátků. Papežský desátek byl tehdy podle zápisu vybírán v 26 farních kostelech, avšak tento údaj je neúplný, v podbrdském děkanátu bylo farních kostelů více.⁴⁰ V roce 1400 byl počet farních kostelů 29.⁴¹ K podbrdskému děkanátu byly v roce 1400 počítány farní obce s kostely v Berouně, Bezdědicích, Borku, Cerhovicích, Dlouhé Lhotě, Hořovicích, Jincích, Kytíně, Litni, Lochovicích, Mníšku pod Brdy, Mrtníku, Neumětelích, Novém Knínu, Pičínu, Počaplech, Praskolesích, Řebříku, Řevnicích, Skřipeli, Svatých polích, Tetínu, Tmani, Velkých Hrašticích, Velízi, Všeradicích, Zbiroze, Zdicích a Žebráku. Zároveň bylo v děkanátu 7 filiálních kostelů (Hostomice, Hudlice, Nový Knín, Praskolesy, Řevnice a dva filiální kostely v Tetíně), 1 špitální kostel v Berouně, augustiniánský klášter ve Svaté Dobrotivé (Zaječov), benediktinské proboštství na Velízi a 3 hradní kaple – v Žebráku, Zbirohu, Točnicku.⁴² Mezi centra děkanátu patřily Beroun, Hořovice a Hostomice (Bezdědice).

Jednotlivé farní kostely byly různě bohaté. Podle rejstříku papežských desátků byla výše roční platby u více než poloviny farností průměrná vůči nejvyššímu vybíranému poplatku v podbrdském děkanátu (Beroun 180 grošů). Mezi nejbohatší farnosti patřily Beroun, Nový Knín, Praskolesy a Tetín. Nejchudší naopak byly Řebříky, Mníšek pod Brdy a Borek.⁴³ Ve více než 2/3 farností sídlil v určité době vikář, 2 vikáře si mohly dovolit farní kostely v Berouně, Bezdědicích a Cerhovicích. Některé farnosti měly také zvoníky (Borek, Pičín) a nájemce (Praskolesy, Řevnice, Liteň a Tetín).⁴⁴

Podle konfirmačních knih se v podbrdském děkanátu vystřídalo do konce doby husitské celkem 232 farářů.⁴⁵ Svěcení však získalo více místních kleriků, než mohl děkanát pojmout. Proto pozorujeme již ve 14. století značnou mobilitu kléru, více než polovina zdejších farářů nesetřvala na svěřeném beneficiu více než 5 let. Jistě k ní přispívala i sama geografická

³⁶ LC VI, s. 65.

³⁷ RBMV I/1, s. 111, č. 430.

³⁸ LC VI, s. 108.

³⁹ I. MICHÁLEK, *Farní struktura*, s. 36.

⁴⁰ RDP, s. 42 – 43.

⁴¹ August SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický království českého*, Praha 1908, s. 705 – 6.

⁴² Z. BOHÁČ, *Topografický slovník*, s. 88 – 106.

⁴³ RDP, s. 41 – 43.

⁴⁴ VP, s. 135 – 162.

⁴⁵ I. MICHÁLEK, *Duchovenstvo*, s. 43.

poloha podbrdského děkanátu. Ležel totiž v blízkosti Prahy, kam klerici odcházeli s představou, že získají některé z bohatších beneficií. Mnoho kleriků také odcházelo do sousedních děkanátů (ořešského, říčanského a dalších). Avšak setkáváme se také výjimkami (např. farář Dětrich ze Žihle v Hořovicích pobýval u farního benefícia mezi léty 1390 – 1434 plných 43 let).⁴⁶

Vzhledem k rozsáhlým královským majetkům, které se v podbrdském děkanátu nacházely, náleželo panovníkovi také patronátní právo k řadě místních beneficií. V předhusitském období král trvale obsazoval 6 farností (Praskolesy, Beroun, Zdice, Žebrák, Cerhovice a Bezdědice), přechodně držel patronátní právo k pěti dalším kostelům. Téměř stejný podíl patronátů držela trvale i šlechta (Zbiroh, Neumětely, Liteň, Lochovice, Knín, Svaté Pole a Všeradice), která přechodně prezentovala nové faráře u sedmi ostatních beneficií. Nejméně patronátů bylo v rukou církevních představitelů (Tmaň a Tetín). S patronátem některého z měst se v podbrdském děkanátu v letech 1354 – 1419 nesetkáváme vůbec.⁴⁷ Když se podíváme na strukturu rozložení patronátních práv, je situace v podbrdském děkanátu poměrně výjimečná, ve většině děkanátů pražské diecéze držela na prahu husitské revoluce patronátní právo šlechta (celkem 61 %), poté následoval patronát církevních institucí (21 %). Král držel v rámci celé diecéze pouze 7 %. Měšťané měli ve svých rukou právo prezentovat faráře jen ve 4 % beneficií pražské diecéze.⁴⁸

O farních školách v podbrdském děkanátu se nám bohužel nezachovala žádná zmínka, ale podle počtu rodáků, kteří zde byli ve 14. a na počátku 15. století vysvěceni, lze předpokládat, že zde nějaká forma školy existovala. Čtyři muži pocházející z tohoto děkanátu vystudovali v předhusitské době některou z fakult pražské univerzity. Byli to Bartoloměj Petrův z Hořovic, Jan Františkův z Berouna, Petr z Koněprus a Matěj z Knína.⁴⁹

Lokality, které jsem se rozhodla sledovat, jsou od sebe vzdáleny několik kilometrů (vzdálenost Žebrák – Hořovice je necelých 6 km, Hořovice – Praskolesy 5 km a Praskolesy – Žebrák 4 km). Historie těchto lokalit se často prolínala, především Praskoles a Žebráka. Praskolesy patřily od roku 1320 k žebráckému panství, žebrácký farář často ustanovoval nové praskoleské faráře.

⁴⁶ I. MICHÁLEK, *Duchovenstvo*, s. 70 – 72.

⁴⁷ Z. HLEDÍKOVÁ, *Ke studiu a možnostem*, s. 46 – 52.

⁴⁸ Zdeněk BOHÁČ, *Struktura feudální pozemkové držby v Čechách na prahu husitské revoluce*. (Pokus o rekonstrukci podle patronátních práv), FHB 7, 1984, s. 7 – 42.

⁴⁹ I. MICHÁLEK, *Duchovenstvo*, s. 49 – 50.

V následujících kapitolách jsem se zaměřila na jednotlivé kostely, obsazování far, mobilitu farářů, jejich život, spory apod. Všímám si též patronátních práv a aktivit jejich držitelů.

II. 1. Žebrák a kostel sv. Vavřince

Kostel sv. Vavřince byl postaven v trhově vsi Žebrák, jejíž založení bylo spjato s mocným rodem Buziců. Blízko vsi byl na konci 13. století postaven stejnojmenný hrad. Největší rozkvět pak ves i hrad zažily především v době vlády Václava IV.

Dle pověstí byl Žebrák pojmenován podle potulných chudých studentů. Název však získal od slova žebro. Ve staré češtině toto slovo neneslo pouze význam dnešní, tzn. nebylo pouze označením pro kost, ale pojmenovávalo také úzký a strmý svah.⁵⁰ Jisté není ani to, zda byla nejdříve založena ves anebo hrad. Kdyby byl však první postaven hrad, vesnice by byla jistě založena v jeho podhradí. Jelikož je vesnice vzdálena od hradu přibližně 2 kilometry, předpokládá se dnes, že ves byla založena dříve.⁵¹

První zmínka o majiteli Žebráku pochází z 20. února 1280. Jeden z pražských měšťanů daroval vesnici Nemilkov řádu křížovníků s červenou hvězdou. V listině byl zmiňován také Přibyslav ze Žebráka, který měl tuto ves kdysi vlastnit.⁵² V roce 1281 získali Žebrák Zajícové z Valdeka, patřící k rodu Buziců, z něhož pocházel také rod Lvů z Rožmitálu nebo pánové ze Šelmberka. Prvním zmiňovaným Valdekem, který Žebrák držel, byl Oldřich II. Zajíc. Žebrák získal jako díl z dědictví po svém otci Oldřichovi I., druhý díl, totiž Valdek, připadl jeho bratru Zbislavovi. Třetí z bratří Budislav, byl určen k církevní dráze. Oldřichem II. Zajícem (zemřel roku 1281) byla založena větev žebračká, Zbislavem větev valdecká. Syn Oldřicha II. Oldřich III. Zajíc se v pramenech objevuje jako první nositel domicilu ze Žebráka. Vlastnil Žebrák mezi léty 1281 – 1304.⁵³

Po jeho smrti se ujali žebračského panství jeho synové Oldřich IV. a Zbyněk Zajíc ze Žebráka. Na žebračském panství sídlili oba bratři, neboť mezi léty 1318 – 1322 jsou oba zmiňováni v některých listinách. Oldřich i Zbyněk byli svědky v listině z 3. července 1318, kdy Jan Lucemburský schválil darování opavského vévodství Mikuláši II. Opavskému.⁵⁴ Zbyněk byl rovněž svědkem v lenní přísaze Mikuláše II. Opavského z téhož dne.⁵⁵

⁵⁰ Miloš GARKISCH, *Berounsko – Doteky minulosti*, Beroun 1998, s. 61.

⁵¹ J. JUNA a kol, *Minulostí Hořovicka VI*, s. 534; Václav MÜLLER, *Hrady Žebrák a Točnick a město Žebrák*, Hořovice 1925, s. 45.

⁵² RBM II, s. 1185, č. 2710.

⁵³ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI*, s. 148.

⁵⁴ RBM IV, s. 187, č. 976.

⁵⁵ *Archiv Koruny české 2. Katalog listin z let 1158 – 1346*. Ed. Rudolf KOSS, Praha 1928, s. 87, č. 75.

Oldřich dosáhl poměrně úspěšné dvorské kariéry. V roce 1319 byl za pomoci Jindřicha z Lipé jmenován purkrabím pražského hradu.⁵⁶ Král Jan Lucemburský si od něj často půjčoval peníze. Když v únoru 1322 prodával Friczek z Egeberku své zboží Elišce Rejčce, Oldřich z Žebráku byl ručitelem tohoto prodeje. Obchod byl uskutečněn za 1000 kop grošů.⁵⁷ Pokud jde o Žebrák, víme jistě, že od roku 1327 zde již Zbyněk Zajíc sídlil sám. Oldřich totiž získal hrad Zbiroh a zaměnil svůj původní přídomek za přídomek ze Zbiroha.⁵⁸

Roku 1335 koupil Zbyněk Zajíc od krále Jana Lucemburského za 2300 kop grošů vesnici Klapý u Libochovic.⁵⁹ U vsi se nacházela dřevěná tvrz, kterou nechal Zbyněk Zajíc přestavět a také ji přejmenoval podle německé podoby svého přízviska na Hasenburg. Zbyněk Zajíc v červnu 1336 vyměnil hrad Žebrák a jeho příslušné statky s českým králem Janem Lucemburským za hrad a město Budyni nad Ohří.⁶⁰

Žebrák se tedy dostal do královských rukou. Někdy po roce 1342 získal žebrácké panství do svých rukou Jan Jindřich, syn krále Jana Lucemburského. Ten měl toto panství zaplatit vlastními penězi.⁶¹ Je s podivem, že by Jan Jindřich zaplatil nějaké peníze svému otci. Středověká praxe bývala taková, že otec zabezpečoval své syny, a protože byl Jan Jindřich po návratu z Tyrol bezzemkem, král Jan mu žebrácké panství snad přenechal.

August Sedláček si tento jev vysvětluje tím, že Jan Jindřich Budyni držel jako součást rodinného panství. V době jeho pobytu v Tyrolích za něj otec Jan Lucemburský vykonal svrchu zmíněnou směnu a Jan Jindřich po svém návratu do Čech musel doplatit Zbyňkovi Zajícovi rozdíl mezi cenou budyňského a žebráckého panství.⁶² Listina z roku 1336, však nehovoří o žádné finanční hotovosti, která by byla při směně zaplacená a ani Jan Jindřich zde není zmiňován. Domnívám se proto, že jestliže Jan Jindřich opravdu za žebrácké panství zaplatil, mohl ho spíše vyplatit ze zástavy, o níž nás dochované prameny neinformují.

Jan Jindřich našel Žebrák ve zpustlém stavu. Nechal ho proto opravit a zvelebit. Tehdy byla zbořena i stará hradní kaple a na jejím místě byla vystavena kaple nová, zasvěcená

⁵⁶ Jiří SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296 – 1346*, Praha 1994, s. 261.

⁵⁷ RBM IV, s. 310, č. 761, „... Friczko de Egerberch, Elisabeth, Bohemiae et Pol. quondam reginae, ... in Vstopecz, Styrouicz, Nestarouicz, Saruschicz, Qaussaw, Scorouicz et in Slyn... pro mille sexag. gr. prag. vendit. Disbrigator Vlricns de Zebraco...“.

⁵⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze*, s. 239.

⁵⁹ RBM IV, s. 96, „... Johannes, B. rex, Lucemburg. comes, Sbinconi Lepori de Waldek castrum Klepy cum attitentiis vendit... pro duobus millibus trecentis sexagentis gross...“.

⁶⁰ RBM IV, s. 106, č. 265, „... Johannes, B. rex... castrum Budynye cum pertinentiis Sbincone Lepore de Waldek pro castro Mendico... commutat...“.

⁶¹ *Listiny děkanství karlštejského z let 1322 – 1625*. Ed. Josef TEIGE, Praha 1906, s. 13, č. 9, „... in castro nostro Zebrak per nos ibidem comparato emptionis titulo et erectam...“.

⁶² A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI*, s. 149.

svatému Apolináři.⁶³ Jan Jindřich ji také nadal některými svými statky – vsí Praskolesy s veškerým jejím příslušenstvím.⁶⁴ Toto darování potvrdil Karel IV. listinou z 28. listopadu 1349.⁶⁵ Kaplanem této kaple Jan Jindřich ustanovil svého zpovědníka Alberta, který měl každý den konat mši.

Kaple sv. Apolináře byla 26. března 1357 přivtělena k novému karlštejnskému děkanství.⁶⁶ Správa hradní kaple tudíž připadla karlštejnským děkanům. Karel IV. zároveň nařídil, aby zde karlštejnský děkan stanovil kaplana, kterému měl z důchodů kaple platit ročně 5 kop grošů. Kaplan měl vykonávat řádnou duchovní správu a denně sloužit mše.⁶⁷ V některém z pozdějších nařízení Karla IV. měli část mše – ofertorium (obětování) sloužit žebráctví faráři nebo jeho zástupci.⁶⁸ Na tuto skutečnost naráží také při vizitaci pražského arcijáhna Pavla z Janovic farář Tomáš.⁶⁹

První zmínky o farním kostele pocházejí až z roku 1352, z rejstříků papežských desátků. Podle výše vybraného papežského desátku můžeme odhadnout přibližné bohatství žebrácké fary. Papežský desátek byl v Žebráku vybírán v letech 1352, 1367, 1369, 1384, 1385, 1399 a 1405. Poplatek, který papežský legát vybíral, byl vždy stejný – 48 grošů.⁷⁰ Když porovnáme vybranou částku s poplatky v jiných kostelech podbrdského děkanátu, patřil Žebrák k průměrně bohatým farám.

Jan Jindřich se ustanovením z 26. prosince 1349 stal markrabětem moravským.⁷¹ V těchto listinách nebyla o žebráckém panství žádná zmínka, ale předpokládá se, že někdy v této době získal Karel IV. Žebrák do svých rukou. Karel IV. v zákoníku *Maiestatis Carolinae* ustanovil, že hrad Žebrák s celým příslušenstvím by neměl být zastaven.⁷² I přesto ho před rokem 1358 zastavil magdeburskému purkrabímu Purkartovi.⁷³ V roce 1360 byl Žebrák opět v královských rukou.⁷⁴ Avšak patronátní právo k tamnímu farnímu kostelu Karel IV. nedržel. 30. prosince 1360 byl po smrti Mikuláše ustanoven nový farář klerik Velislav z Prčic.

⁶³ J. TEIGE, *Listiny*, s. 13, č. 9.

⁶⁴ Tamtéž, s. 13, č. 9, „... villam nostram Praskoles dictam per nos nostris propriis pecuniis emptiois titulo comparatam cum omnibus et singulis suis...“.

⁶⁵ J. TEIGE, *Listiny*, s. 15, č. 11.

⁶⁶ Tamtéž, s. 16, č. 12.

⁶⁷ RBM VI/2, s. 370, č. 656, „... decanus... pro presbytero... quinque sexagenas grossorum prag. annui census de redditibus ipsius capellae deputamus praesentibus...“.

⁶⁸ J. JUNA a kol., *Monografie*, s. 538.

⁶⁹ VP, s. 138.

⁷⁰ RDP, s. 42.

⁷¹ CDM VII, č. 980 (Karlova listina) a č. 981 (listina Jana Jindřicha).

⁷² *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské III*. Ed. František PALACKÝ, Praha 1844, s. 88.

⁷³ 22. března 1358 byla v Žebráku vydána Purkartem listina, ve které založil a nadal nový oltář v kapli sv. Anny v kostele pražské metropole. LE I, s. 2, č. 3.

⁷⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI*, s. 150.

Velislav byl dosazen za souhlasu Mikuláše z Oldřichovce (dnes část obce Smilkov) a jeho bratrů. Exekutorem byl zvolen farář v Neostupově, který se nachází přibližně 4 km od Oldřichovce.⁷⁵ Bohužel nevíme, jak Mikuláš a jeho bratři získali patronátní právo. Žebrák byl Karlem IV. zastaven ještě jednou, před rokem 1377 hofmistrovi Petrovi z Vartemberka, který nechal obehnat město Žebrák zdi.⁷⁶

Po Velislavovi byl dalším známým farářem Tomáš, o jehož působení v Žebráku se dovídáme z *Visitačního protokolu pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379 – 1382*. Tomáš při vizitaci uvedl, že v Žebráku pobýval již 26 let, čili od roku 1353.⁷⁷ Tento údaj však nekorresponduje se záznamem z konfirmačních knih, podle kterého byl v roce 1360 ustanoven novým žebráckým farářem Velislav.⁷⁸ Protože pražský arcijáhen při vizitaci dbal na to, aby mu všichni duchovní předložili veškerou dokumentaci, která je opravňovala k vykonání duchovní správy,⁷⁹ myslím si, že při přepisu záznamu z vizitace došlo k chybě. Ze stejného pramene se dozvídáme, že od 23. dubna 1379 měl farní kostel také vikáře, Bartoloměje řečeného Rod.⁸⁰

Za panování Václava IV. se Žebrák plně navrátil do královských rukou. Od roku 1383 zde český král rád pobýval. Zval si sem poselstva, vydával odtud listiny.⁸¹ Dokonce si v blízkosti hradu Žebráku nechal v 90. letech pro své pohodlí postavit hrad nový, Točník.⁸² Panství se do Václavových rukou dostalo nejspíš již roku 1380, neboť tehdy byli s královým souhlasem ustanoveni dva noví žebračtí faráři. Lze předpokládat, že rychlé střídání duchovních měla na svědomí morová epidemie, která v roce 1380 postihla Čechy a svou daň si patrně vybrala i v Žebráku.

14. století bylo stoletím „černé smrti“. Mor zavlečený do Evropy v roce 1347 české země přímo nezasáhl. První velká epidemie je v našem prostředí doložena mezi léty 1349 – 1350. Podle Eduarda Maura zasáhla Čechy každý 9. rok morová nákaza, která trvala i několik let, největší morová epidemie u nás byla v roce 1380. Nemoc ve velké míře zastihla právě duchovní, kteří byli v každodenním kontaktu s nakaženými a umírajícími. Faráři měli každý

⁷⁵ LC I/I, s. 141, „... Welislaus presbiter de Pirczicz Prag. diocesis ad presentacionem Nicolai et fratrum suorum indiuisorum de Oltrichow ad ecclesiam in Mendico vluchan per mortem Nicolai plebani ibidem...“.

⁷⁶ VP, s. 138.

⁷⁷ Tamtéž, s. 137.

⁷⁸ LC I/I, s. 141.

⁷⁹ Tamtéž, s. 27.

⁸⁰ Tamtéž, s. 138, „... Bartholomeus dictus Rod... vicarius dicte ecclesie a festo sancti Georgii anni presentis...“.

⁸¹ Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. 1361 – 1419*, Praha 1986, s. 153.

⁸² Točník byl založen na podzim roku 1395. Jeho stavbu také zapříčinil požár, který zachvátil hrad Žebrák. Irena BENKOVÁ – Vladimír ČTVERÁK, *Dva hrady na Berounsku*, Archeologie středních Čech 6/2, 2002, s. 548.

pátek konat procesí kolem kostela, byly zpívány modlitby za hříšníky, všichni se měli v tento den postit a sníst pouze 2 jídla. Mortalita farářů celé pražské diecéze byla v létě 1380 velmi vysoká. Dle konfirmačních knih zemřelo jen v červnu šest farářů, v červenci se zvýšil počet na dvanáct, v srpnu to bylo již 42 farářů. Nejhorší situace nastala v září, kdy se v důsledku smrti faráře uvolnilo 76 farností. Tato čísla pravděpodobně nejsou konečná, kvůli neúplnosti konfirmačních knih, Eduard Maur ale předpokládá, že čísla zemřelých mohou být až dvojnásobná.⁸³

V Žebráku po smrti faráře Jindřicha 20. srpna nejprve nastoupil klerik Václav z Pernarce u Plzně,⁸⁴ kterého ale již 17. září vystřídal klerik Hanuš z olomoucké diecéze. Záznam z konfirmačních knih nám bohužel nesděljuje, zda Václav zemřel, nebo svou farnost s Hanušem směnil za jiné beneficium. Záznam říká pouze *vacantem ex eo et pro eo, quod...*⁸⁵

Po roce 1380 záznamy o žebráckých farářích chybějí. Další zmínka pochází až z roku 1404. Tehdy byl 2. ledna ustanoven po smrti předchozího faráře Oty Simon z Vodochoodu u Prahy.⁸⁶ Simon se v Žebráku nejspíše rychle zabydlel, neboť již 21. ledna byl exekutorem při ustanovení nového faráře v Cerhovicích,⁸⁷ a 14. června v Praskolesích.⁸⁸ Funkce exekutora byla vyhlášena generálním vikářem pro ustanovování nových farářů. Po zvolení farářem byla klerikovi vydána konfirmační listina, díky které mohl používat všechny důchody příslušného kostela. Posléze byla vykonána určitá ceremonie, jíž byl farář dosazován na nové beneficium. Její součástí bylo veřejné prohlášení o novém faráři, které prováděl právě zvolený exekutor.⁸⁹ Simon se stal exekutorem rovněž 19. října 1411 při ustanovení nového faráře ve Velízu.⁹⁰

V létě roku 1412 přijeli do Žebráka Jan Hus a jeho protivník Štěpán z Pálče, aby panovníkovi předložili svůj spor týkající se odpustků. Oba během pobytu pobývali v domě faráře Simona z Vodochoodu.⁹¹ Simon v srpnu 1414 na místo faráře v Žebráku rezignoval. 17.

⁸³ Eduard MAUR, *Morová epidemie roku 1380 v Čechách*, Historická demografie 10, 1986, s. 38, 43 – 44 ; též Eduard MAUR – Ludmila FIALOVÁ – Milan KUČERA, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996, s. 60 – 62.

⁸⁴ LC III – IV, s. 133, „... ad eccl. in Zyebrak, per mortem Henrici vacantem d. Wenczslau clericum de Pernarcz...“.

⁸⁵ LC III – IV, s. 142.

⁸⁶ LC VI, s. 108 „... d. Symoni de Wodochood presb. ad eccl. in Mendico, per mortem d. Ottonis vac...“.

⁸⁷ LC VI, s. 257.

⁸⁸ LC VI, s. 265.

⁸⁹ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Arcibiskupství a písemná kultura ve středověku*, in: Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jaroslav V. POLC (edd.), *Pražské arcibiskupství 1344 – 1994*, Praha 1994, s. 75.

⁹⁰ LC VII, s. 36.

⁹¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI*, s. 154; Josef Alexandr HELFERT, *Mistr Jan Hus aneb počátkové církevního rozdělení v Čechách*, Praha 1857, s. 123 – 125; Václav NOTOVNÝ, *Mistr Jan Hus: život a učení*. Svazek 1, Díl 2, Praha 1921, s. 72 – 83; Ladislav MATYÁŠ, *M. Štěpán z Pálče*, Časopis katolického duchovenstva 1932/4, str. 235 – 244.

srpna byla provedena směna mezi ním a magistrem Ctiborem, který získal svůj akademický titul na pražské univerzitě.⁹² Ctibor se tedy stal novým žebráckým farářem a Simon zamířil do Popovic u Berouna.⁹³

Tato směna byla vykonána v rámci jednoho děkanátu, proto je pravděpodobné, že se oba faráři znali, například ze sněmů (*convocaciones*).⁹⁴ Konvokace byly svolávány venkovským děkanem, byly povinné pro všechny správce kostelů a kaplí v daném obvodu. Neúčast na těchto sněmech mohla být dokonce venkovským děkanem trestána. Na takovýchto shromážděních se projednávala usnesení, která byla přijata na synodách, a arcibiskupova nařízení.⁹⁵ Než mohla být směna mezi Ctiborem a Simonem vykonána, musel Simon odjet do Prahy se žádostí k úřadu generálního vikáře. Po jejím kladném vyřízení Simon jel do hlavního města ještě jednou a to proto, aby složil přísahu do rukou vikáře nebo jeho zástupce.⁹⁶ Tuto samou cestu musel vykonat rovněž Ctibor. Oba mohli požádat o vyřízení těchto správních záležitostí prokurátora.⁹⁷

7. ledna 1396 povýšil Václav IV. Žebrák na město,⁹⁸ jež mělo užívat stejná práva jako Beroun.⁹⁹ Město Žebrák profitovalo z toho, že na hradě sídlil český král. Byly opraveny zdi, ve středu se zde konaly trhy, byla zavedena cla na zboží. Taktéž farářův dům musel být v dobrém stavu, neboť v něm roce 1412 pobývali někteří hosté krále Václava. O farní kostel se také starali místní farníci, v září roku 1398 měšťan František řečený Huderka přislíbil kostelu desátek ze svých pozemků.¹⁰⁰ O dalších farářích mezi léty 1414 – 1434 víme pouze to, že tamní farář byl v roce 1421 opět exekutorem při ustanovení nového faráře v Cerhovicích a ve Zdicích.¹⁰¹

Po Václavově smrti 16. srpna 1419 bylo panství několikrát zastaveno. V roce 1421 získal Žebrák rod Kolowratů. Kolowratové získali i patronátní právo od tamního kostela. 25. srpna

⁹² Josef TŘÍŠKA, *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348 – 1409*, Praha 1981, s. 544.

⁹³ LC VII, s. 127, „... per resign. d. Simonis ex c. perm... honorab. virum mag. Cztiborium, pleb. eccl. in Popowicz...“.

⁹⁴ Z. WIENDLOVÁ, *Geografická mobilita*, s. 1-2.

⁹⁵ Z. HLEDÍKOVÁ, *Venkovské děkanáty*, s. 119 – 123.

⁹⁶ TÁŽ, *Úřad generálních*, s. 95 – 96.

⁹⁷ Z. WIENDLOVÁ, *Geografická mobilita*, s. 2.

⁹⁸ *Codex iuris municipalit IV – 1. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1232 – 1452*. Ed. Eduard Hass, Praha 1954, č. 152.

⁹⁹ V. MÜLLER, *Hrady Žebrák*, s. 48. Opis listiny se zachoval v točnickém urbáři z poloviny 17. století. Více o urbáři Eduard MAUR, *Poddání točnického panství v druhé polovině 17. století*. Příspěvek k využití katastrů, soupisů obyvatelstva a pozemkových knih pro studium hospodářského a sociálního postavení venkovského lidu, *Sborník archivních prací* 14/1, 1964, s. 57 – 87.

¹⁰⁰ RBMV I/6, s. 6600, č. 1665.

¹⁰¹ LC VIII – X, Cerhovice: s. 4 (7. 7. 1421), Zdice: s. 158 (1. 7. 1430).

1434 byl za souhlasu Hanuše z Kolowrat ustanoven nový farář Pavel z Kralovic, který se farnosti ujal po smrti Svachy.¹⁰²

Ze tří sledovaných lokalit je farní kostel v Žebráku nejchudší na zmínky o farářích, zápisy v konfirmačních knihách jsou mezerovité. K sestavení posloupnosti žebráckých farářů nepřispívají ani další prameny, neslyšíme o tom, že by faráři vedli nějaké spory, které by se řešily při církevních soudech, a ani v erekčních knihách není o Žebráce žádná zmínka (pouze odtud bylo vydáno několik listin). Víme, že farář ze Žebráka byl často zvolen exekutorem, ustanovil nové faráře v Praskolesích, Cerhovicích, Zdicích a Velízu. Proto farář jistě často cestoval po svém okolí. Jediný žebrácký farář, o kterém víme více, byl magistr Ctirad, který vystudoval pražskou vysokou školu. O ostatních farářích prameny mlčí. Kvůli častému pobytu krále Václava IV. vzkvétalo město a jistě i kostel a farní dům. Patronátní právo od kostela sv. Vavřince držel převážně král Václav IV (mezi léty 1380 – 1414).

II. 2. Praskolesy a kostel sv. Mikuláše

V Praskolesích se v opevněném areálu nacházejí dvě církevní stavby – kostel sv. Mikuláše a kaple sv. Prokopa. Kostel byl postaven někdy před rokem 1216 a kaple v 60. letech 14. století. Hlavním tématem této kapitoly je chronologická posloupnost praskoleských farářů, tam, kde to prameny dovolují, se zaměřím na detaily z jejich života, na zprávy o vzdělání, soudních sporech a případném kariéerním postupu. Druhá část kapitoly je pak věnována kapli sv. Prokopa, jejíž zakládací listina se nám nedochovala, a problematice vzniku této kaple.

První zmínka o Praskolesích pochází z 21. listopadu 1216, z listiny papeže Honora III. (na papežském stolci 1216 – 1227), ve které papež žádá pražského biskupa Ondřeje o shovívavost v záležitosti nelegitimního původu kněze pod značkou L., který byl plebánem v Praskolesích. Tento kněz si došel osobně stěžovat do Říma.¹⁰³

Chronologicky druhou nejstarší zprávu přináší listina Jana Lucemburského vydána 7. června 1320. Král v ní uvádí, že zastavil vesnice Praskolesy a další blízké vesnice a statky

¹⁰² LC VIII – X, s. 230, „... d. Paulum de Cralowicz ad eccl. in Zebrak, ad present. nobil. d. Hanusii de Colowrath... per mortem Swachonis...“.

¹⁰³ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II (1198 – 1230)*. Ed. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, s. 121- 122, „Honorius III papa Andreae, episcopo Pragensi, de L. presbytero, plebano ecclesiae de Praskolesy, non legitime nato, scribit.“.

Zbyňkovi ze Žebráka. Součástí zástavy bylo patronátní právo ke kostelu sv. Mikuláše v Praskolesích.¹⁰⁴

O jedenáct let později se král Jan zabýval patronátním právem k tomuto kostelu znovu. Praskolesy, jejichž část v té době držel jako jeden ze svých proboštských statků, pražský probošt Drslav (*Dyrzlaus*),¹⁰⁵ směnil král Jan za kostel v Hostýně. Ale protože podací právo k hostýnskému kostelu dal již dříve klášteřu křížovníků s červeným křížem – Strážců Božího hrobu na Zderaze, musel si král vyžádat jejich souhlas s transakcí. Na základě vzájemné dohody získal Drslav podací právo ke kostelu v Hostýně.¹⁰⁶

Zbyněk Zajíc ze Žebráka 21. ledna 1336 vyměnil s králem Janem svůj hrad Žebrák i s přilehlými statky za budyňské panství.¹⁰⁷ Mezi statky hradu Žebráku patřily vesnice Hředle, Lhota, Chodouň, Tlustice, Bíleč, Zábdiší, Bavoryně a část vesnic Praskoles a Sedlce.¹⁰⁸ Ves Praskolesy byla svým majitelem Janem Jindřichem v roce 1348 přivtělena ke kapli sv. Apolináře na hradě Žebráku.¹⁰⁹ Překlad této listiny můžeme nalézt v Hájkově Kronyce české, v jednom z jejích vydání z roku 1819: *Ves naší jménem Praskolesy, skrze nás, za naše vlastní peníze koupenu, se všemi jejími právy, lidmi, domy, platy, užitky... i se vším panstvím a rychvalstvím se svobodami, i se všemi příslušenstvími, ... napřed jmenované kaple, dali jsme jménem věna, dáváme, osobujeme, přivlastňujeme, a darováním věčně trvajícím, neporušitelně připojujeme, aby skrze té kaple správci kaplana kteréhož koli, ta ves držena požívána byla a bez všelijaké překážky.*¹¹⁰ V listině si také Jan Jindřich vyhradil, že Praskolesy budou patřit žebrácké kapli pouze za života kaplana Alberta.¹¹¹ O rok později, 28. listopadu, potvrdil darování Praskoles kapli sv. Apolináře Karel IV.¹¹²

¹⁰⁴ *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum, Dil I.* Ed. Josef EMLER, Praha 1870, s. 404- 405.

¹⁰⁵ RBM III, s. 698, „... capellanum Dyrzlaum... pro bonis sue prepositure in Praskolez...“.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 698, „...Nos igitur iustam suam petitionem esse arbitantes, quia ab ipso jus patronatus ex predicta permutatione ecclesie in Praskolez habuimus, equum est, ut alterius ecclesie jus patronatus sibi ordinemus.“.

¹⁰⁷ RBM IV, s. 106, „, Johannes , B. rex, Lucemburg c., castrum Budynye cum pertinentiis cum Sbyncone Lepore de Waldek pro castro Mendico cum pertinentiis commutat.“.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 106, „...et partem ville Prascoles et partem ville Sedlec.“.

¹⁰⁹ RBM V, s. 274, č. 546.

¹¹⁰ Václav Hájek Z LIBOČAN, *Kronyka česká*, Praha 1819, s. 668.

¹¹¹ TEIGE, *Listy*, s. 13, č. 7, „... dilecto Alberto... ad terminu vitae suae...“.

¹¹² Tamtéž, s. 15, č. 11, „...villam Praskoles cum censu annuo... capellae sancti Appolinaris in castro dicto Zebrak...“.

Jan Jindřich několikrát využil služeb praskoleského faráře Přibíka. Přibík se 23. června 1349 a 16. července 1349 spolu s dalšími stal svědkem ve věci rozvodu Jana Jindřicha s Markétou Tyrolskou.¹¹³

Potom, co Jan Jindřich 26. prosince 1349 získal titul markraběte moravského, přenechal žebrácké panství a všechny jeho statky bratrovi Karlovi IV.¹¹⁴ Tím se Praskolesy vrátily do královských rukou, alespoň jejich část s patronátním právem určitě. Další zmínka o vesnici Praskolesy pochází až z roku 1397. Dne 4. dubna prodal Štěpán z Opočna Praskolesy společně s dalšími svými statky Otovi z Bergova řečenému z Bíliny za 5500 kop grošů pražských.¹¹⁵ Ota z Bergova zastával od roku 1388 úřad nejvyššího purkrabího a byl členem panské jednoty semknuté proti králi Václovi IV.¹¹⁶

Štěpán z Opočna byl naopak královým oblíbencem a byl jedním z Václavových milců, kteří byli 11. června 1397 zavražděni na hradě Karlštejně. Karlštejnský zločin měl nejen politické pozadí. Situace v královské radě byla v roce 1397 napjatá. Mezi jednotlivými členy docházelo ke sporům mocenským, ale také finančním, týkajícím se hradu Potštejna a dalších majetků.

Král Václav IV. chtěl získat hrad Potštejn ze zástavy, a proto vydal Vladislavovi Opolskému a jeho bratrovi Přemkovi Těšínskému dlužní úpis na 8 000 kop grošů pražských. Na placení splátek měl dohlížet Zikmund Huler, který však splátky zpronevěřil. Štěpán z Opočna jeho podvody prohlédl a oznámil to dalším členům královské rady. Aby nedošlo k Hulerovu odhalení, rozhodl se moravský markrabě Prokop a další jeho stoupenci, že tyto osoby musí být odstraněny.¹¹⁷ Z dochovaných zpráv víme, že Štěpán z Opočna o svém ohrožení netušil. Proto se domnívám, že se svých statků v Praskolesích nezbavoval záměrně. Zdá se spíše, že statky musel prodat ve finanční nouzi, která ho pronásledovala již od roku 1384.

Před výbuchem husitské revoluce 18. března 1419 Barbora z Chýně učinila nadání pro kostel v Praskolesích. Bohužel Kodex Talmberský, z něhož Zbytky desek zemských

¹¹³ CDM VII/II, 23. 6. 1349 s. 659, č. 936, pro 16. 7. 1349 s. 666, č. 953.

¹¹⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze*, s. 149.

¹¹⁵ J. EMLER, *Reliquiae tabularum terrae I*, Praha 1870, s. 572, „... Stephanus de Opoczna... Chlumczí... Chlumczí Minori... Cladrubiech... Olessniczi... Widen... Praskolesich... vendidit Otte dicto Bergow de Bieliny pro quinque millibus et quingentis sexagentis gr. ...“.

¹¹⁶ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 233, s. 273.

¹¹⁷ Václav ŠTĚPÁN, *Vražda čtyř členů královské rady na Karlštejně roku 1397*, ČČH 92, 1994, s. 26 – 30.

vycházejí, neuvádí nic dalšího.¹¹⁸ Další zmínky o vesnici Praskolesy pocházejí až z doby po husitských válkách, konkrétně z roku 1459.¹¹⁹

Mezi léty 1359 – 1419 byl podle záznamů v konfirmačních knihách vždy patronem český král, nejdříve Karel IV., po jeho smrti Václav IV. Jedinou výjimku tvořila padesátá léta 14. století, kdy Karel IV. propůjčil podací právo praskoleského kostela saskému vévodovi a kurfiřtovi Rudolfovi. Rudolf I. Saský nechal z tohoto titulu před rokem 1355 obsadit praskoleský kostel Mikulášem Beswíkem z Reisewitz. Mikuláš byl mnohoobročníkem, kromě toho, že se stal správcem kostela sv. Mikuláše v Praskolesích, byl kanovníkem v kostele sv. Šebestiana v Magdeburku a kolegiátem v Neuenbürgu (*Nuwenburgensis*).¹²⁰

I přesto se Rudolf I. Saský dožadoval, aby se Mikuláš stal i oltářníkem svaté Panny Marie, sv. Adalberta a sv. Doroty v nově založeném chóru chrámu sv. Víta. Žádost byla odeslána k papežské kurii do Avignonu, a 8. listopadu 1355 zde byla vyřízena kladně. Mikuláš a jeho nástupci měli být navždy oltářníky ve svatovítské katedrále.¹²¹ Jelikož Mikuláš v Praskolesích nesídlil, byl zvolen jeho zástupce. O tomto aktu se nezachovalo žádné svědectví, dozvídáme se o něm z listiny papežské kurie datované ke dni 28. září 1356, ve které se píše o Janovi ze Saska, představeném farního kostela v Praskolesích.¹²²

Roku 1359 Mikuláš Beswík změnil své působíště. 1. října směnil místo oltářníka v chrámu sv. Víta za prebendu královské kaple Věch svatých na pražském hradě. Na jeho místo se dostal kanovník Petr.¹²³ 20. listopadu Mikuláš Beswík rezignoval na místo praskoleského faráře a získal farnost v Kostelci nad Labem. Novým praskoleským farářem se stal Velecus (*Welicij*).¹²⁴ Ustanovení provedli Přibík ze Žebráka a Mikuláš ze Sluh. Popsaná směna byla provedena za souhlasu krále Karla IV., Přibíka z Hradčan a Rudolfa II. Saského. Farář Velecus působil v Praskolesích pouze rok, na podzim roku 1360 zemřel.

¹¹⁸ *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum, Díl II.* Ed. Josef EMLER, Praha 1872, s. 146, „... Barbara de Chayna dedit ecclesie in Praskoles...“.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 293.

¹²⁰ MVB II, s. 161 – 2, č. 396, č. 397, „... Nicolai Beswik Nuwenburgensis ac S. Sebastiani in Magdeburch ecclesiarum canonico et rectori parrochialis ecclesie in Praskolis Pragensis dioc...“.

¹²¹ LE I, s. 4, č. 5, „... per Nicolaum plebanum ecclesiae in Prasnolis suosque successores dicti altaris ministros, in perpetuum habendos...“.

¹²² MVB II, s. 206, č. 512.

¹²³ LC I/I, s. 103, „... Nicolaus canonicus Prag. plebanus in Praskoles... ad canonicatum et prebendam capelle regie omnium Sanctorum in ecclesia Prag... et Petrus canonicus olim capelle regie OO. SS. in castro Prag...“.

¹²⁴ Tamtéž, s. 108.

5. října 1360 se praskoleským plebánem stal Tomáš, dříve farář u sv. Michaela v Praze. Jako patron je v této prezentaci uveden Dětrich z Portic.¹²⁵ Dětrich z Portic získal nejspíše patronátní právo od Karla IV., který mu byl značně finančně zavázán (Karel IV. mu zastavil veškeré královské důchody českého království do té doby, než byl schopen uhradit výdaje za římskou jízdu z roku 1355)¹²⁶. Panovník však brzy převzal patronátní právo opět do svých rukou. 31. října 1360 byl za jeho souhlasu ustanoven nový plebán, místo Tomáše se farářem v Praskolesích stal Matyáš.¹²⁷

Matyáš byl praskoleským farářem až do roku 1368. 9. října byl Matyáš nahrazen Martinem, původně farářem v Kostomlatech.¹²⁸ Martin spravoval farnost v Praskolesích mezi 9. říjnem 1368 a 8. červencem 1371. Poté se stal farářem v kostele sv. Valentina na Starém Městě pražském a do Praskoles byl instalován Valentýn.¹²⁹

Farář Valentýn spravoval farnost v Praskolesích až do léta 1380, kdy zemřel. Do této chvíle byl nejdéle sloužícím farářem v Praskolesích. Figuroval v některých sporech, o nichž se dozvídáme ze soudních akt pražské konsistoře. Vedl spor o určitý peněžní obnos s laikem Janem z *Elsczien*, zprávy o něm přinášejí *Acta judicaria* s datací mezi 12. červnem a 3. červencem roku 1377.¹³⁰ Líčení před soudem se konalo několik dní. Laik Jan si k soudu přivedl i dva svědky, kteří museli přísahat na svaté Evangelium.¹³¹ Valentýn se nakonec přiznal, že dlužil 20 grošů pražských, a zavázal se, že je vrátí do svátku sv. Bartoloměje.¹³² V témže roce vedl praskoleský farář také spor s laikem Janem řečeným Buskovec (*Johannes dicti Buskowecz*) z Prahy. Spor se opět týkal peněz.¹³³ Dále byl Valentýn svědkem ve sporu o desátky ke kostelu ve Sluhách.¹³⁴

Po smrti faráře Valentýna se stal farářem v Praskolesích Petr ze Sádlna¹³⁵, který zde pobýval až do své smrti v roce 1407. Petr zastával svěřenou funkci celých 27 let. Během svého působení vedl spor s Pešíkem z Komárova. Ten získal v nedalekých Otmíčích popluží, ze kterého měl praskoleskému faráři platit roku 1397 desátek. Jelikož ale tak neučinil, dostal

¹²⁵ LC I/I, s. 130.

¹²⁶ František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) I.*, Praha 1993, s. 101 – 102.

¹²⁷ LC I/I, s. 134, „... dom. Mathias olim plebanus in Gurim ad presentacionem dicti Karoli Imp. ad ecclesiam in Praskoles ...“.

¹²⁸ LC I/II, s. 109 – 110, „... per resign. Mathie... patr. Martinum cum dicto Mathia pro eccl. in Costomlat...“.

¹²⁹ LC II, s. 54.

¹³⁰ AI I, s. 206, č. 126.

¹³¹ Tamtéž, s. 208, č. 144, „... laici produxit duos testes... qui tactis sacrosanctis ewangeliis jurarunt...“.

¹³² Tamtéž, s. 209, č. 147, „... Valentin plebanus... confessus est, se teneri XX. grossos Prag. Johanni... quos solvere promisit infra hinc et festum s. Bartholomei ...“.

¹³³ AJ VII, s. 201 a s. 207.

¹³⁴ AJ I, s. 354, č. 165.

¹³⁵ LC III – IV, s. 143, „... per mortem Valentini vac. Petrum subdiaconum de Sadlna...“.

se Petr s Pešíkem do sporu. Soudce této pře rozhodl, že Pešík desátek bude muset platit, a to naturálně, ve výši třinásobku zrna z devíti strychů půdy.¹³⁶ Již v roce 1393 získala praskoleská farnost desátek od Mareše z Tihavy (*Mtihava*), který desátek zaplatil z jednoho lánů a jednoho popluží nacházející se na Tihavě.¹³⁷ Desátek, který zaplatil Mareš z Tihavy, můžeme řadit do tzv. poddanských desátků, které byly placeny z lánů a nedosahovaly velké výše.¹³⁸

Po Petrově smrti byl 26. listopadu 1407 uveden do úřadu farář Konrád.¹³⁹ Konrád byl farářem do roku 1409, 13. ledna tohoto roku došlo ke směně mezi ním a Janem, farářem v Landshutě, který se nacházel ve vratislavské diecézi.¹⁴⁰ Následující zmínka v konfirmačních knihách je datována k roku 1417. 15. ledna převzal praskoleské beneficium doktor medicíny Konrád (*Conradus Speczing de Czwenkow*). Stalo se tak po smrti faráře Jana Lapky.¹⁴¹

Mistr Konrád byl polského původu, byl nejen doktorem medicíny, ale v roce 1407 také získal titul na právnické fakultě.¹⁴² Konrád v Praskolesích pravděpodobně nesídlil, neboť byl mnohoobročníkem. Byl zároveň farářem v Praskolesích, farářem v kostele P. Marie před Týnem a kanovníkem v kostele sv. Apolináře v Praze. Zastával také funkci královského lékaře na dvoře Václava IV.¹⁴³ Nebyl hlavním lékařem, tím byl v době Václava IV. Albík z Uničova, ale pohyboval se na královském dvoře. Král odměňoval lékaře za své služby různými příjmy a statky, a proto není pochyb, že i Konrád získal praskoleskou farnost tímto způsobem.¹⁴⁴

V květnu 1419 magister Konrád provedl směnu svých beneficií. Nejdříve 19. května směnil Praskolesy a své místo v kostele Panny Marie před Týnem s knězem Mikulášem. 23. května rezignoval na své kanovnické místo v kostele sv. Apolináře a nechal se opět směnit s Mikulášem. Znovu tím získal beneficium kostela Panny Marie před Týnem. Mikulášovi zůstaly v držení Praskolesy a pozice kanovníka v kostele sv. Apolináře.¹⁴⁵ Mikuláš nebyl praskoleským plebánem dlouhou dobu. Již 30. května 1419 směnil Praskolesy za kostel ve

¹³⁶ RBMV I/5, s. 1327, č. 5364.

¹³⁷ RBMV I/4, s. 957, č. 3948.

¹³⁸ R. NOVÝ, *K sociálnímu postavení*, s. 164.

¹³⁹ LC VI, s. 231, „... d. Conrado ad eccl. in Praskoles, per mortem Petri...“.

¹⁴⁰ LC VI, s. 265, „... d. Johanni, olim pleb. in Landshut Wratislav. dioc...“.

¹⁴¹ LC VI, s. 216, „... mag. Conrado, doctori in Medicinis, canonico Wissegrad. ad eccl. in Praskoles, per mort. Johannis Lapka...“.

¹⁴² J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 82 – 3.

¹⁴³ V. V. TOMEK, *Dějepis III*, s. 22.

¹⁴⁴ Milada ŘÍHOVÁ, *Královští lékaři. Lékaři na dvoře posledních Lucemburků*, in: Olga FEJTOVÁ – Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK (edd.), *Pražské městské elity středověku a raného novověku - jejich proměny, zázemí a kulturní profil*, Praha 2004, s. 332.

¹⁴⁵ LC VII, s. 292.

Vinoři.¹⁴⁶ Novým praskoleským farářem se tak stal Jan. Poslední zmínka z konfirmačních knih pochází ze 17. dubna 1436. Po smrti faráře Jana (*Johannis Sczekne*) se stal farářem Antonius. Patronem tohoto ustanovení byl Hanuš z Kolovrat, který se stal po husitských válkách správcem českého království.¹⁴⁷ Zemřelý Jan Štěkna byl členem cisterciáckého řádu. V roce 1373 získal na pražské univerzitě hodnost bakaláře, r. 1376 získal titul mistra svobodných umění. Studoval rovněž teologii, bakalářem se stal v roce 1391 a mistrem r. 1403.¹⁴⁸ Jan Štěkna byl druhým kazatelem Betlémské kaple.¹⁴⁹ Jeho kázání chválil Jan Hus, který se o něm vyjádřil, že byl jako „trouba zvučná“.¹⁵⁰

Na tomto místě bych se ráda zastavila u otázky, zda Praskolesy byly farností chudou či bohatou. K tomu nám orientačně poslouží výše vybíraného papežského desátku. Mezi léty 1318 – 1320 vybíral papežský legát magister Gabriel papežské desátky z neobsazených kostelů.¹⁵¹ Gabriel vybral v Praskolesích 4 kopy grošů.¹⁵² Zápis je velice stručný, proto nevíme, od koho Gabriel peníze vybral. Nejspíše ale nešlo o roční poplatek, ale o poplatek tříletý. 1 kopa grošů představovala 60 grošů, 4 kopy 240 grošů. Jestliže byl tento poplatek skutečně vybírán jako tříletý, představoval roční poplatek sumu 80 grošů. Tato hodnota se již blíží sumě, která byla vybírána v pozdějších letech.

Papežský desátek byl v Praskolesích vybírán v letech 1352, 1367, 1369, 1384, 1399 a 1405. V roce 1352 činil poplatek 72 grošů papežského desátku. V pozdějších letech hodnota desátku kolísala. V roce 1385 bylo vybráno 66 grošů papežského desátku, neboť praskoleský farář nebyl schopen dát částku 72 grošů dohromady. Roku 1399 bylo vybráno 70 grošů. V roce 1405 byl desátek na stejné úrovni jako v roce 1352.¹⁵³

V Praskolesích se v rámci podbrdského děkanátů vybírala jedna z nejvyšších částek v této oblasti.¹⁵⁴ Jestliže budeme vycházet z počtů Z. Boháče, že desátek byl 1/20 ročního příjmu farnosti, Praskolesy by ročně získaly přibližně 24 kop grošů ročně. Tato částka by jistě stačila na obživu faráře a také vikáře. V průměru byla potřeba deseti kop grošů na roční zabezpečení

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 292.

¹⁴⁷ LC VIII – X, s. 259, „... ad present. nobil. d. Hanusii de Colowrath in Crassow residentis...“.

¹⁴⁸ J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 314.

¹⁴⁹ V. V. TOMEK, *Dějepis III*, s. 429.

¹⁵⁰ Kamil KROFTA, *Mistr Jan Hus. Jeho život a význam*, Praha 1915, s. 7; *Františka Palackého spisy drobné. Díl II. Spisy z oboru dějin českých*. Ed. V. J. NOVÁČEK, Praha 1901, s. 246, „... quid Johannes Stekna, velut tuba resonans praedicator exitus...“.

¹⁵¹ MVB Tomus prodromus, s. 152, č. 187, „... mag. Gabrielis... collectorum fructuum beneficiorum vacantium in partibus Bohemiae, Moraviae et Poloniae...“.

¹⁵² Tamtéž, s. 155, „... plebano ecclesie in Plaskoles... IIII sexagentas pecunie sepefate...“.

¹⁵³ RBM, s. 42.

¹⁵⁴ I. MICHÁLEK, *Vývoj farní*, s. 54.

faráře a 6 kop grošů pro vikáře.¹⁵⁵ I přesto se v Praskolesích často prováděly směny farářů. Domnívám se, že se tak dělo proto, že Praskolesy byly vesnicí. Farář na venkovské faře v podstatě žil jako lépe situovaný venkovan, vedl usedlý život, povyražení si dopřával pouze občas.¹⁵⁶ Na některá z nich upozorňuje vizitační protokol.¹⁵⁷ Tato situace se některým farářům nelíbila, a proto když měli možnost, odešli k jiným farním kostelům, především do měst.

O Praskolesích a farářích kostela sv. Mikuláše působících mezi léty 1354 – 1436 máme poměrně dobrou představu, neboť je na základě pramenů možno sestavit skoro souvislou posloupnost. O mnohých z nich se dozvídáme pouze údaje z konfirmačních knih. Někteří faráři po sobě však v pramenech zanechali více stop. Byli to především farář Valentýn, který vedl několik sporů kvůli peněžním dluhům, a Petr ze Sáderna, který se přel o desátky s Pešíkem z Komárova. Dva z farářů, kteří pobývali v Praskolesích, také získali vzdělání na pražské vysoké škole. Mistr Konrád byl doktorem medicíny a zároveň získal titul mistra na právnické fakultě. Jan Štěkna se v roce 1403 stal profesorem teologie. I přesto, že Praskolesy patřily k poměrně bohatým farám (mohly si dovolit i svého vikáře), faráři často toto beneficium směňovali. Ve většině případů faráři odcházeli do měst. Podací právo od farního kostela bylo povětšinou v rukou českých králů. Jedinou výjimku tvořila 50. léta, kdy právo držel Rudolf I. Saský, a rok 1360, kdy nového faráře potvrdil Dětřich z Portic.

II. 3. Kaple sv. Prokopa v Praskolesích

V areálu kostela sv. Mikuláše byla postavena kaple sv. Prokopa. Starší literatura uvádí, že kaple byla postavena dříve než kostel. Archeologické rozbory však označily kostel sv. Mikuláše za starší stavbu. V posledních letech se o kapli sv. Prokopa zajímalo několik autorů, kteří především řešili problematiku stavitele kaple a účelu této stavby.

Dalibor Prix z Ústavu dějin umění AV ČR ve svém článku¹⁵⁸ naznačuje, že stavitelem kaple sv. Prokopa mohl být jeden z praskoleských farářů. Podle archeologických nálezů a také podle tzv. karlštejnských oken (byly používány při stavbě hradu Karlštejn, jehož stavba započala roku 1357) byla kaple postavena v 60. nebo 70. letech 14. století. Kaple byla v 90.

¹⁵⁵ M. NODL, *Farář*, s. 199.

¹⁵⁶ Z. HLEDÍKOVÁ, *K otázkám vztahu*, s. 35.

¹⁵⁷ VP, s. 46 – 403.

¹⁵⁸ Zuzana VŠETEČKOVÁ – Dalibor PRIX, *Nástěnné malby v kapli sv. Prokopa v Praskolesích u Hořovic*, Umění 4, 2009, s. 326- 347.

letech 14. století vyzdobena malbami s legendárními výjevy ze života sv. Prokopa.¹⁵⁹ Možným stavitelem tedy podle něj mohl být farář Mikuláš Beswik (praskoleským farářem mezi rokem 1355 – 9), Velicius (1359 – 60), Matyáš (1360 – 8), Martin (1368 – 71) nebo Valentýn (1371 – 1380).

Z částky papežských desátků můžeme orientačně usuzovat, že Praskolesy patřily k bohatším farám. Avšak stavba kaple, byť malé a primitivní, byla drahou záležitostí. A navíc otázkou zůstává, proč by praskoleští faráři stavěli kapli sv. Prokopa. Jestliže chtěli pouze prokázat sv. Prokopovi úctu, mohli vytvořit ve větším kostele sv. Mikuláše jemu zasvěcený oltář, jak bylo zvykem.

D. Prix také předpokládá, že kaple fungovala jako pohřební pro praskoleské faráře. Podle něj se v ní konaly také procesí o velkých svátcích. Tato hypotézu však není podložena žádnými prameny.¹⁶⁰

Libor Gottfried z Národního archivu, který se také problematice kaple sv. Prokopa věnuje, uvádí jako stavitele kaple sv. Prokopa karlštejnské děkany. Podle něj patřily Praskolesy pod karlštejnskou kapitulou již od doby jejího vzniku (tedy od roku 1357) a ne až od 16. století, jak uvádí Antonín Podlaha v *Posvátných místech Království českého*.¹⁶¹

V zakládací listině karlštejnské kapituly z 27. března 1357 věnoval Karel IV. nově založené kapitule důchody z různých měst a vesnice. Jednalo se o města a vesnice Beroun, Čišovice, Čím, Dobříč u Dušník, Dubenec, Dušníky, Hostomice, Hudlice, Chyňava, Kytín, Loděnice, Milín, Poučnick, Slukovice, Sluštice, Skoba, Tetín, Třebáň, Trubín, Vráž, Zdice. Když 1. října 1357 toto darování potvrdil pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, věnoval karlštejnské kapitule rovněž kapli sv. Apolináře na hradě Žebráku se všemi jejími důchody a příjmy.¹⁶²

Praskolesy v listině nebyly výslovně jmenovány, ale formulace, že všechny důchody patřící původně ke kapli sv. Apolináře byly převedeny pod karlštejnskou kapitulou, nám napovídá, že Praskolesy mezi tyto statky také náležely.¹⁶³

Domněnku, že Praskolesy patřily ke karlštejnské kapitule dříve než v 16. století nám potvrzují také účty z hradu Karlštejna z 15. století.¹⁶⁴ V edici Josefa Pelikána *Účty hradu*

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 327, 341.

¹⁶⁰ Zuzana VŠETEČKOVÁ a kol., *Středověká nástěnná malba ve středních Čechách*, Praha 2011, s. 239.

¹⁶¹ A. PODLAHA, *Posvátná místa*. Řada první, Arcidiecé pražská. Díl II, s. 26.

¹⁶² Václav BARTŮNĚK, *Karlštejn. Zbožný odkaz otce vlasti*. Praha 1948, s. 26- 7.

¹⁶³ Praskolesy byly darovány Janem Jindřichem ke kapli sv. Apolináře v roce 1348.

*Karlštejna z let 1423-1434*¹⁶⁵ sice nebyly Praskolesy zmíněny, ale v edicích Theopila Lukawského, které sledují účty z 50. let 15. století, již ano.

Na svátek svatého Havla roku 1452 zaplatil karlštejskému děkanovi desátek Čáslav (*Czasaw*) ve výši 97 grošů, Kubík (*Cubyk*) 63 g., dále vdova Lída Jírova (*Lyda Gyrowa vidua*) zaplatila celkem 30 g., Kříž Trbuc (*Krzyz Trbucz*) 74 g., menší poplatky poté platili Martin Kovář (*Martyn Kowarz*), Mach Hrazák (*Mach Hrazak*), mlynář Marek (*Mikulas molendinator*), Mareš a vdova Bienka (*Byenka vidua*).¹⁶⁶ V následujících letech se platby od těchto poplatníků většinou opakovaly. Poplatky byly vybírány na svátek sv. Jiřího (24. dubna) a sv. Havla (16. října). Další poplatek v roce 1458 uhradil Vaněk (*Wanyek faber*), roku 1459 Ondřej (*Wondrzey*) a Jan a kolem r. 1467 Recko.

Kvůli těmto záznamům došel L. Gottfried k závěru, že Praskolesy nebo alespoň ta jejich část, kde se nacházel kostel, patřily karlštejské kapitule již od 14. století. Proč by ale karlštejský děkan postavil navíc ještě kapli? L. Gottfried se domnívá, že kapli si karlštejský děkan postavil záměrně proti praskoleským farářům. Děkan totiž, podle Gottfrieda, neměl právo na dosazování farářů a *bylo by pro něj jako pro preláta nepochybně ponižující, kdyby při svých návštěvách Praskoles musel být na faře a v kostele trpěn jako host, který se musí dovolit místního faráře, zda může sloužit bohoslužby v jeho kostele*.¹⁶⁷ V roce 1690 nechal karlštejský děkan František Ferdinand Čedík postavit děkanskou rezidenci v Praskolesích, kde také děkané asi 60 let pobývali, neboť rezidence na Karlštejně byla ve špatném stavu.¹⁶⁸

Kaple sv. Prokopa v novověku sloužila karlštejským děkanům jako kaple pohřební, byl zde pohřben Petr Carpentier (zemřel r. 1830), Julius Koerner (úmrtí r. 1872), Antonín Burka (pohřben r. 1884) a Jan Vilím (zemřel 1916). Při příležitosti pohřbu byly vytvořeny pamětní desky děkanů, které byly připevněny na zeď kaple sv. Prokopa.

Dovolím si vyslovit ještě jednu hypotézu. Kaple sv. Prokopa byla postavena někdy v 60. letech 14. století. O Karlovi IV. je všeobecně známo, že do r. 1351 rád pobýval na hradu Žebrák. O Praskolesích věděl již z předchozích let (v roce 1349 potvrzoval darování Praskoles kapli sv. Apolináře na hradě Žebráku). Bylo by tedy možné, že když zakládal hrad Karlštejn, nechal postavit i kapli sv. Prokopa? Pro tuto hypotézu by svědčila tzv. karlštejská okna a

¹⁶⁴ O této skutečnosti informoval Libor GOTTFRIED v namnožené brožuře. *Děkanská kaple (kostel) sv. Prokopa v Praskolesích. Odkryté dějiny*, Praskolesy 2009.

¹⁶⁵ *Účty hradu Karlštejna z let 1423- 1434*. Ed. Josef PELIKÁN, Praha 1948.

¹⁶⁶ *Carlsteinensis capituli 1452- 59, c. 1467, 1480 et 1496 annis urbarium et rationes*. Ed. Theophilus LUKAWSKY, Praga 1911, s. 16.

¹⁶⁷ L. GOTTFRIED, *Děkanská kaple*, s. 10- 11.

¹⁶⁸ V. BARTŮNĚK, *Karlštejn*, s. 103.

také zasvěcení kaple sv. Prokopu. Karel IV. podporoval slovanskou liturgii a sv. Prokop byl jedním z jejích hlavních představitelů. Celkem logicky se pak jako objednatel maleb z 90. let 14. století nabízí císařův syn Václav IV., který si hrad Žebrák znovu oblíbil a v jeho blízkosti si nechal postavit nový a pohodlnější hrad Točnick. Otázkou jen zůstává, k čemu by tato nově založená kaple sloužila.

Na jedné ze zachovalých fresek z kaple sv. Prokopa je vyobrazena věž s ochozem a věžičkami, dr. Všetečková předpokládá, že je to zobrazení hradu Žebráku nebo Karlštejna.¹⁶⁹ Tato malba by potvrdovala mou hypotézu o objednateli Karlu IV. (vyobrazení hradu Žebráku), ale také neodporuje ani názoru L. Gottfrieda o iniciativě karlštejnských děkanů (Karlštejn). Bohužel zakládací listina kaple sv. Prokopa v Praskolesích se nezachovala, a proto o osobě nebo osobách můžeme vytvářet pouze teorie.

Fresky v kapli vycházejí z legendy sv. Prokopa. Legenda se odvíjí na stěnách ve dvou pásech. V horním pásu bylo např. vyobrazeno vyhnání tří ďáblíků z jeskyně sv. Prokopem nebo Zázrak s tunikou, kterou světec daroval žebřákovi. V dolním pásu můžeme spatřit vyhnání německých mnichů ze Sázavského kláštera anebo setkání knížete Oldřicha a sv. Prokopa v lesích. Legenda je doplněna o dvě reprezentativní dvorské scény. První nejspíše představuje kralevice, kolem kterého stojí dva preláti oděni v černém rouchu. Druhá dvorská scéna opět zobrazuje stojící trojici, nejspíše Oldřicha, Božena a mezi nimi stojícího syna Břetislava.¹⁷⁰

Některé fresky jsou bohužel ve špatném stavu, proto nejsme přesně určit jejich význam. Jedná se především o již zmiňované dvorské scény. Kromě legend bylo v Praskolesích namalováno také 5 postav světců, kteří jsou zobrazeni s jejich obvyklými atributy. Jedná se o sv. Michaela bojujícího s drakem, sv. Jana Křtitele s medailonem, na kterém je vyobrazen Beránek Boží, o sv. Apolenu držící kleště, sv. Markétu s drakem a sv. Anežku Římskou s beránkem. Na výmalbě kaple sv. Prokopa se nejspíše podíleli tři malíři – hlavní mistr a dva jeho pomocníci. Mistr nejspíše namaloval výjevy z legendy o sv. Prokopovi, jeden z pomocníků měl na starosti postavy světců a poslední provedl vegetativní výzdobu kolem oken.¹⁷¹ Fresky byly postupně přemalovávány, na počátku 20. století byly zabíleny akademickým malířem Josefem Scheiwlem.¹⁷²

¹⁶⁹ Z. VŠETEČKOVÁ – D. PRIX, *Nástěnné malby*, s. 342.

¹⁷⁰ Z. VŠETEČKOVÁ a kol., *Středověká nástěnná malba*, s. 236 – 237.

¹⁷¹ Z. VŠETEČKOVÁ – D. PRIX, *Nástěnné malby*, s. 328- 341.

¹⁷² Jaroslav ČÁP, *Nahlédnutí do obce Praskolesy II*, Praskolesy 2007, s. 14- 19.

II. 4. Hořovice a farní kostel sv. Jiljí

Založení kostela sv. Jiljí je spojeno s rodem Žirotínů. Kostel byl pravděpodobně založen v polovině 13. století za prvních majitelů. V této kapitole bych ráda nastínila vznik hořovického panství a střídání jeho majitelů, protože hráli v ustavování farářů velkou roli. Také se zaměřím na jednotlivé hořovické faráře a mobilitu kleriků, kteří z Hořovic pocházeli.

Za prvního majitele Hořovic je považován Gebhard (*Habart*) z Hořovic. Gebhard i jeho bratr Neostup (*Noztup*, *Neustup*) byli členy královského dvora Václava I. Jako takoví byli v osobním kontaktu s panovníkem a získali některé důležité funkce.¹⁷³

Gebhard se usadil v Hořovicích, a Neostup byl kastelánem na hradě Přimda. Oba svědčili v několika královských listinách. Gebhard v nich vystupuje celkem pětkrát. Poprvé se objevuje v listině vydané mladším králem Václavem v roce 1229. Setkáváme se s ním ještě bez přídomku „z Hořovic“¹⁷⁴. Totéž platí i pro listinu z 10. listopadu 1230 vydanou Přemyslem Otakarem I.¹⁷⁵ Rovněž v listině z 28. června 1232 je Gebhard uváděn bez přídomku.¹⁷⁶ S predikátem „z Hořovic“ se Gebhard poprvé objevuje v listině z roku 1233.¹⁷⁷

Předpokládám, že Gebhard hořovické panství získal téhož roku. Bohužel se nám nezachovala přesná datace listiny z roku 1233. Ale můžeme si povšimnout, že bratr Gebharda Neostup je v této listině také označen s přídomkem z Hořovic. Neostup byl mezi léty 1233 – 1239 purkrabím na Přimdě. Poprvé byl uveden jako Neostup z Přimdy (*Noztuph de Frinbure*) v listině pocházející z 6. února 1233.¹⁷⁸ Proto se domnívám, že listina, kde jsou oba bratři uvedeni s přídomkem „z Hořovic“, musí být staršího data. Nejspíše byla sepsána mezi lednem a začátkem února roku 1233. Poslední zmínka o Gebhardovi pochází z roku 1234, kdy byl opět svědkem v listině krále Václava I.¹⁷⁹ Další zmínka o majiteli hořovického panství pochází z roku 1263. Držitelem Hořovic byl Vchyno (*Chyno*), který byl v listině z tohoto roku připomínán jako svědek krále Přemysla Otakara II.¹⁸⁰

¹⁷³ Miloslav SOVADINA, *Dvůr Václava I.* Sborník archivních prací 45, 1995, s. 4.

¹⁷⁴ RBM I, s. 354, č. 752.

¹⁷⁵ RBM I, s. 357, č. 763.

¹⁷⁶ RBM I, s. 369, č. 785.

¹⁷⁷ RBM IV, s. 713, č. 1776, „... Noztup et Gebardus de Horovic fratres...“.

¹⁷⁸ RBM I, s. 376, č. 800.

¹⁷⁹ RBM I, s. 391, č. 831.

¹⁸⁰ RBM II, s. 164, č. 426.

Ve 14. století byl majitelem Hořovic český panský rod ze Žirotína. I přesto, že prameny o příbuzenském vztahu mezi prvními majiteli Gebhardem a Neostupem a pány ze Žirotína mlčí, můžeme se domnívat, že byli v příbuzenském stavu. Odvozujeme tak od tradičního rodového jména Žirotínů Gebhard. Je možné, že i Vchyno byl v příbuzenském vztahu se Žirotíny. Toto jméno se totiž v rodě Žirotínů také často objevuje.¹⁸¹

Žirotínové povýšili hořovické panství na město, zlistnění tohoto aktu se nám bohužel nedochovalo. Jediný pramen, který nás informuje o založení města, je urbář Jakuba Veltrubského z Veltrub. Jakub Veltrubský byl regentem hořovického panství v 17. století a v roce 1648 nechal sestavit pro tuto oblast urbář.¹⁸² V urbáři se o založení města Hořovice píše: „*To město je dosti starožitné a také někdy dosti věrné vystavěno bylo, které dal vystavět jeden pán ze Žirotína, kterýžto se jmenoval Plichta, tak jakž při zakládání města od téhož pána hamfest tomu městu dán zní v tato slova: My Plichta ze Žirotína s Ješkem synem svým založili jsme město Hořovice právem berounským a tak dále. Pokládajíc v něm, že jim přidává k tomu šedesát lánů dědin... Též svobodu dává, aby piva vařic mohli...*“.¹⁸³ Přesné datum založení Hořovic neznáme. Analýza textu z urbáře přináší však dvě informace, díky kterým lze přibližně určit dobu založení města. Jednak jde o získání městského práva pro Beroun, jednak o osobu Plichty ze Žirotína. Beroun získal městské právo listinou z 30. srpna 1302.¹⁸⁴ Plichta ze Žirotína je poprvé v pramenech zmiňován v roce 1307. Založení města bylo panovnickým regálem.¹⁸⁵ Aby tedy Plichta mohl založit město Hořovice, musel získat králův souhlas. Plichta nejspíše nezískal toto právo od Jindřicha Korutanského, se kterým neměl dobré vztahy, ale až od krále Jana Lucemburského.

Osobnost a povaha Plichty musela jistě Janovi Lucemburskému imponovat, pokračovatelé Dalimilovy kroniky ho popisují: *Tehdy rytieř v zemi biěše, ten Plichta z Žirotína slovieše. Ten z země vynide a do cizích zemí jide. Když pravý boj zvěděl, těm na pomoc jěl. Byl u boji krále říského a u krále angličského, a ve mnohých bojích jiných i u příhodách rozličných. Však vežde škody zbyl a vežde obů stranů lepší byl. Ve stě letech nenarázěl se rytieř taký, jehož by chválil jazyk všaký.*¹⁸⁶ Proto se domnívám, že právě Jan udělil Plichtovi povolení k založení města Hořovice.

¹⁸¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI*, s. 183.

¹⁸² Rukopis je uložen ve státním oblastním archivu Beroun, ve Sbírci rukopisů bez inventárního čísla.

¹⁸³ Miloš GARKISH, *O založení města Hořovice*, MB 6, 2003, s. 9.

¹⁸⁴ RBM II, č. 1937, s. 834.

¹⁸⁵ Jiří KEJŘ, *Vznik městského zřízení v českých zemích*, Praha 1998, s. 121.

¹⁸⁶ *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila (2)*. Ed. Jiří DAŇHELKA, Praha 1988, s. 576.

Hořovice mohly být založeny nejpozději v roce 1322, kdy Plichta ze Žirotína zemřel. Plichta padl v bitvě u Mühlendorfu, kterou vyvrcholil spor mezi Friedrichem I. Habsburským a Ludvíkem IV. Bavořem o moc římského krále ve Svaté říši římské. Plichta patřil k oddílům krále Jana Lucemburského, který bojoval na straně Ludvíka Bavora a velkou měrou se zasloužil o jeho vítězství.¹⁸⁷ K založení Hořovic tedy mohlo dojít mezi léty 1307 – 1322. Nové město bylo vyměřeno pod původní vesnicí s názvem Velká Víška, kde byl postaven kostel. Město bylo obeháno plaňkami, dokud nezískalo povolení obehnat ho zdmi.¹⁸⁸

Plichta ze Žirotína byl majitelem Hořovic společně se svými bratry Jarkem a Gebhardem. Poprvé jsou jako majitelé připomínáni v listině z 14. září 1321.¹⁸⁹ V této listině se také nachází první zmínka o hořovickém kostele. Plichta společně s bratry daroval klášteru v Panenském Týnci (byl snad jejím zakladatelem) patronátní práva některých kostelů. Mezi nimi byl i kostel v Hořovicích.¹⁹⁰

Konfirmační knihy o ustanovení nových hořovických farářů před rokem 1380 mlčí. Avšak zachovalo se nám nekrologium hořovického kostela, které bylo sepsáno nejspíše ve druhé polovině 15. století.¹⁹¹ Nekrologium bylo napsáno na list pergamenu, který byl až do 20. let 20. století používán jako desky cechovní knihy hořovických pekařů. Tento rukopis obsahuje především jména hořovických šlechticů a farářů, ale také neurozených lidí. Nekrologium bylo seřazeno hierarchicky, nejdříve byla zapsána jména šlechticů, poté farářů a nakonec prostých lidí. Pojmenování jednotlivých lidí bylo velmi redukováno, zapsalo se pouze jméno a příslušnost, u neurozených lidí se ve výjimečných případech objevilo také přízvisko a profese.¹⁹²

Z nekrologia se tedy můžeme alespoň dozvědět jména farářů, kteří sídlili v Hořovicích před rokem 1369. Prvním z farářů byl Jaroslav (*Iaroslau*), druhým Mikuláš (*Nicolaus*) a třetím Přibík (*Przybik*). Bohužel více informací o těchto farářích neznáme. Víme pouze, že jeden z těchto farářů ustanovil roku 1358 nového faráře v Mrtníku.¹⁹³ Jeden z těchto farářů také zaplatil papežský desátek. První desátek byl v Hořovicích vybrán roku 1352 a jednalo se

¹⁸⁷ J. SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský*, s. 321 – 322.

¹⁸⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze VI*, s. 183.

¹⁸⁹ RBM III, s. 303, č. 742.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 303, „... jus patronatus... ecclesie Horzowicensis... predicti monasterii... donamus.“

¹⁹¹ Nekrologium našel badatel Václav Los, který odhadl stáří rukopisu. Vydal edici společně se studií, která byla otisknuta v díle *Monografie Hořovicka a Berounska VI*. Praha 1931, s. 171 – 175.

¹⁹² Hana PÁTKOVÁ, *Středověké nekrologium z Hořovic aneb „Memoria“ venkovské farnosti*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 11, 2007, s. 230 – 232.

¹⁹³ LC II, s. 74.

o 48 grošů pražských. Výše poplatku byla totožná při dalších vybíráních papežských desátků (1367, 1369, 1384, 1385, 1399), pouze roku 1405 byl poplatek zvýšen na 68 grošů.¹⁹⁴

Čtvrtým známým hořovickým farářem byl Jindřich (*Henricus*). O něm se dozvídáme ze soudních akt konzistoře pražské a také z *Visitačního protokolu pražského arcijáhna Pavla z Janovic*. Jindřich svědčil 3. června 1379 ve sporu o desátky ke kostelu ve Sluhách.¹⁹⁵ Při vizitaci pražského arcijáhna Jindřich vypovídal, že byl hořovickým farářem již deset let. Na faře v Hořovicích tedy pobýval od roku 1369.¹⁹⁶ V Hořovicích působil vikář Petr z Kralovic, který byl instalován na den svatého Jiří (24. dubna) roku 1379. Petr předtím působil jako vikář v Žebráku.¹⁹⁷

Vizitace Hořovic byla provedena 20. listopadu 1379. Brzy po tomto datu farář Jindřich zemřel a byl nahrazen Štěpánem. Ten ale také v Hořovicích dlouho nezůstal. Po jeho časně smrti byl již 10. září roku 1380 instalován nový farář, Hroznata Ješek z Martinic.¹⁹⁸ Toto rychlé střídání farářů si snad můžeme spojit s velkou morovou epidemií roku 1380.

Od 70. let se často měnili majitelé Hořovic. Listinou z 2. října 1370 spojili svá panství Oldřich a Smil z Libomyšle. Oldřich do té doby vlastnil část vesnice Ohrazenice, Křešina. Smil měl ve svém vlastnictví části vesnic Rpety, Cheznovic, Olešné a Hořovic.¹⁹⁹ Nevíme, zda následující majitelé byli v příbuzenském vztahu se Smilem z Libomyšle. Další držitel Hořovic byl kolem roku 1380 Jindřich z Hořovic. Ten byl svědkem v listině litomyšlského biskupa Alberta ze Šternberka. Listina byla vydána 12. ledna 1380 a Albert v ní dal do klatby moravské Lucemburky Jošta, Jan Soběslava a Prokopa za jejich násilné zabírání statků kapituly v Olomouci. Albert také vyhlásil interdikt nad celou Moravou.²⁰⁰

K roku 1380 slyšíme o Hořovicích ještě jednu zmínku. V konfirmačních knihách byla zapsána poznámka o ustanovení nového faráře. Toto ustanovení se konalo za souhlasu Markéty, vdovy po Lvu z Hořovic. Zápis v konfirmačních knihách byl proveden 10. září a novým hořovickým farářem se stal Hroznata Ješek z Martinic.

¹⁹⁴ RDP, s. 42.

¹⁹⁵ AJ I, s. 354.

¹⁹⁶ VP, s. 151.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 151, „... Petrus de Cralowicz... prius vikarius in Mendico, nunc vicarius ibidem a festo sancti Georgii anni presentis...“.

¹⁹⁸ LC III – IV, s. 139, „... ad eccl. ibidem in Horzouicz per mortem Stephani vac. Hroznatam Jeskonis de Martinicz...“.

¹⁹⁹ J. EMLER, *Reliquiae tabularum terrae I*, s. 438, „... Vlricus et Smil de Libomyssle... Vlricus... habuit... in Ohrazeniczich parte sua... in Krzyessin parte sua... et Smil... in Horzowicz parte sua... in Rpet parte sua... in Cheznowicz parte sua... in Olessne parte sua... omnibus hereditatibus habitis vel habendis se insimul vniuerunt.“.

²⁰⁰ CDM XIII, s. 157, č. 172.

Jelikož listiny jsou vydány v rozmezí několika měsíců, domnívám se, že Hořovice byly rozděleny na dvě části (o čemž také vypovídá předchozí odstavec). Jindřich držel část nově založeného města a Lev z Hořovic část starší, kde se nacházel kostel. Po jeho smrti získala statky jeho vdova, která také souhlasila s ustanovením nového faráře.

Je pravděpodobné, že smrti Lva využil rod Žirotínů. Bratři Habart Plichta a jeho bratr Plichta se totiž začali přít o patronátní právo k hořovickému kostelu. Jejich spor se dostal až před soud. Rozepře byla prošetřována 24. května 1381, prokurátorem magistrem Jakubem Aristotelem ze Siky a advokátem magistrem Konrádem *de Braclis*.²⁰¹ Výsledek jejich sporu nebyl do soudních akt konsistoře pražské zapsán, proto nevíme, kdo z něj vyšel jako vítěz. K určení této skutečnosti by nám napomohlo nové ustanovení faráře. Nová confirmace však uskutečněna nebyla. Až do roku 1390 byl hořovickým farářem Hroznata Ješek z Martinic a po jeho smrti bylo nové ustanovení provedeno za souhlasu krále Václava IV.

V roce 1390 tedy vlastnil hořovické panství král Václav IV. V Hořovicích se téhož roku narodila Eliška Zhořelecká, dcera Jana Zhořeleckého, nevlastního bratra Václava IV. Přesné datum jejího narození není známo, narodila se nejspíš mezi říjnem a listopadem.²⁰² Václav IV. v Hořovicích potvrdil nového faráře, Dětricha ze Žihle. Dětrich ze Žihle působil v Hořovicích 43 let a 10 měsíců. Instalován byl 14. listopadu 1390²⁰³ a zůstal zde až do své smrti v září 1434.

Faráři pobývali u jedné fary různě dlouhou dobu. V podbrdském děkanátu předhusitských Čech působil více než 20 let na jedné faře pouze 15 farářů. Dětrich ze Žihle byl druhým nejdéle sloužícím farářem v této oblasti. Překonal ho pouze Matěj z Velvar, který působil u farního kostela v Mníšku pod Brdy 54 let.²⁰⁴ I přes jeho dlouhé působení na jednom místě nemáme o Dětrichovi mnoho zpráv. Víme, že mu byla svěřena některá ustanovení nových farářů.²⁰⁵ Byl také zvolen podbrdským děkanem. Tímto titulem byl označen v roce 1404.²⁰⁶

²⁰¹ AJ II, s. 104, č. 164, „... d. Habardus dictus Plichta de Zyrotin... fratris sui Plichte... in causa... super jure patronatus ecclesie in Horzowicz...“.

²⁰² J. SPĚVÁČEK, *Václav IV*, s. 200.

²⁰³ LC V, s. 39, „... ad presentationem et petitionem Serenissimi Principis et domine Wenceslai Dei... ad ecclesiam in Horzowicz per mortem domini Hroznathe ... dominum Theodoricum de Zihel...“.

²⁰⁴ I. MICHÁLEK, *Duchovenstvo podbrdského děkanátu*, s. 41.

²⁰⁵ Jednalo se o 4 zápisy: 19. 1. 1413 zapsal ustanovení nového faráře v Mrtníku (LC VII, s. 74), 15. 1. 1417 v Praskolesích (LC VII, s. 216) a 19. 5. 1419 také v Praskolesích (LC VII, s. 291), 3. 9. 1422 v Žebráku (LC VIII – X, s. 230).

²⁰⁶ LC VI, s. 108.

Od 90. let jsou jako pánové z Hořovic připomínáni bratři Beneš a Bohuněk.²⁰⁷ Patřili k šlechticům, kteří podporovali krále Václava IV. Domnívám se, že Hořovice získali za své služby králi. Král vedl od roku 1394 spor s panskou jednotou, kterou vedl jeho mladší bratr Zikmund. Král byl během své vlády dvakrát internován Zikmundem a moravskými Lucemburky. Poprvé byl Václav zajat mezi 8. květnem a 3. červencem roku 1394. Podruhé mezi léty 1402 – 1403.

Václav se snažil v tomto boji opřít o nižší šlechtice. Beneš z Hořovic společně s dalšími přívrženci složil 6. června 1396 slib věrnosti českému králi Václavovi IV.²⁰⁸ Dne 6. března 1402 došlo ke druhému zajetí Václava IV.²⁰⁹ Zikmund podcenil nižší šlechtice, panovníkovi podporovatele. Mezi nimi byl i Bohuněk z Hořovic, který společně s Petrem z Trkova poslal 25. června 1402 dopis měšťanům pražského města: „... *Wědětiť wám dáwáme, i také se proti wám wystřieháme, žeť chcme waši nepřietelé býti i wašich všech pomocnikow, my s swými se wšemi, ktož pro nás chtie učiniti anebo nechati, dokudž tato wálka mezi námi a wámi tráti bude...*“.²¹⁰ Poté Bohuněk společně s bratrem Benešem a dalšími začali pustošit jejich venkovské statky.²¹¹ Tato napjatá situace byla vyřešena až roku 1409, kdy Pražané bratrům z Hořovic listem z 18. dubna odpustili.²¹²

Někdy před počátkem husitských válek získal Hořovice rod Hulerů. Ondřej Huler²¹³ je poprvé připomínán v listině, která byla vydána po 8. listopadu 1422. Šlo o ukončení marného obléhání hradu Karlštejna Zikmundem Korybutovičem, který uzavřel příměří s katolickými pány sídlícími v Hořovicích a na Valdeku.²¹⁴ Po smrti Ondřeje Hulera v roce 1425 se v Hořovicích sídlil Zikmund Huler, řečený z Chebu. Po jeho smrti r. 1431 byl majitelem Hořovic Albert, který r. 1434 ustanovil po smrti Dětricha nového faráře Tomáše.²¹⁵

Hořovice byly v předhusitské době jedním z center podbrdského děkanátu. Proto se zde soustředil větší počet kleriků. Získat některý ze stupňů církevního svěcení znamenalo pro

²⁰⁷ Beneš z Hořovic byl doložen již v roce 1393, kdy 26. července byl společně s Janem z Ústí nad Lužnicí a Zdeňkem z Rožmitálu ustanovili nového faráře v Kocelovicích na Blatensku.

²⁰⁸ *Archiv Koruny české V.* Ed. Antonín HAAS, Praha 1947, s. 68, č. 106.

²⁰⁹ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 337.

²¹⁰ AČ IV, s. 343.

²¹¹ Tamtéž, s. 341.

²¹² AČ I, č. 6, s. 194, „My purgermistr i konšelé i obec všechna velikého města Pražského, wyznáwáme zewně tiemto listem všem... že jsme smluweni přátelsky... s urozenými pány Benešem z Hořowic... i s panem Bohuňkem z Hořovic bratrem jeho... Tak my všichni slibujem tiemto listem dobrú wěru bez wšie zlé lsti...“.

²¹³ Byl snad v příbuzenském vztahu se Zikmundem Huler z Orlika, který byl dlouhý čas významným rádcem a oblíbencem Václava IV. Pro zločiny a podvody však byl nechán 23. 6. 1405 králem popraven. J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 215 – 220.

²¹⁴ AČ VI, č. 10, s. 407.

²¹⁵ LC VIII – X, s. 231.

středověkého člověka získání společenské prestiže, autorita kléru byla význačná. Jestliže klerikovi bylo uděleno vyšší svěcení, mohl získat beneficium nebo církevní úřad, a zajistit si tak obživu.²¹⁶ Se vstupem do církevního prostředí musel klerik přijmout i určitý způsob života.²¹⁷

Uchazeč mohl získat nižší nebo vyšší svěcení. Nižší svěcení se původně dělila na 5 stupňů. Nejnižší stupeň byl ostiář, poté lektor, exorcista, akolyta a podjáhén. Podhájenské svěcení bylo ve 13. století přiřazeno k vyššímu svěcení. To navíc obsahovalo svěcení jáhenské, kněžské a biskupské.²¹⁸ Mnoho mládenců vstoupilo do služeb faráře, kde měli získat elementární vzdělání a zvýšit tak své šance na získání kněžského svěcení. Podařilo se to však pouze části z těchto žáků.²¹⁹ Nezachovala se žádná písemná zmínka o farní škole v Hořovicích, ale ve středověku se často stávalo, že při farním kostele ve městech byla škola zřízena. Několik zmínek o farních školách se zachovalo např. ve vizitačním protokolu pražského arcijáhna Pavla z Janovic.²²⁰

Domněnku, že se v Hořovicích nacházela farní škola, podporuje i skutečnost, že 14 rodáků z Hořovic získalo farní nebo oltářní beneficium. Klerik, který chtěl získat vyšší svěcení, musel vykonat zkoušku (*examinatio*). Kandidát musel umět číst, měl být stálý ve víře, znalost Písma svatého byla samozřejmostí. V některých případech měl také uchazeč prokázat znalost latiny a umění zpěvu.²²¹ Proto se domnívám, že budoucí klerik získal elementární vzdělání ve svém rodném městě a poté pokračoval ve vyšším vzdělání na jiných školách.²²² Jeden rodák z Hořovic, Bartoloměj Petrův z Hořovic, vystudoval právnickou fakultu pražské univerzity a od roku 1389 byl právníkem.²²³

Klerici, kteří pocházeli z Hořovic, získali benefícia především v podbrdském děkanátu, anebo v děkanátech s ním sousedících – benešovském, říčanském, ořechovském, rakovnickém a v děkanátu pražském. Například v roce 1424 se plebánem kostela v Mníšku pod Brdy stal Duchek z Hořovic.²²⁴ Avšak setkáváme se také s výjimkami. Matyáš z Hořovic

²¹⁶ Z. HLEDÍKOVÁ, *Struktura*, s. 55 – 83.

²¹⁷ E. DOLEŽALOVÁ, *Svěcení*, s. 25.

²¹⁸ Adolf ADAM, *Liturgika*, Praha 2001, s. 274- 279.

²¹⁹ František ŠMAHEL, *Žáci a klerici na venkovských farech v českém středověku*, Příspěvky k dějinám vzdělanosti českých zemích 1, 1998, s. 72.

²²⁰ VP, s. 166 – Neveklov, 172 – 173 – Bezdědice u Hořovic.

²²¹ viz. Ferdinand TADRA, *Listář veřejného notáře ve 14. století*. Věstník Královské české společnosti nauk. Třída filosoficko- historicko- filologická 7, 1893, č. 44, s. 60- 62.

²²² F. ŠMAHEL, *Nižší školy*, s. 133 – 183.

²²³ J. TRÍŠKA, *Životopisný slovník*, s. 322.

²²⁴ LC VIII – X, s. 83.

byl v roce 1377 po smrti Hermana ustanoven farářem v Paračově u Strakoníc.²²⁵ Podobně byl v roce 1406 po rezignaci zdejšího faráře Vojslava instalován Krusič z Hořovic ke kostelu ve Skořenicích u Ústí nad Orlicí.²²⁶ I osudy dalších hořovických rodáků jsou zajímavé. Klerik Jakub z Hořovic nezískal žádné beneficium, proto si roku 1403 pronajal faru v Mukařově po dobu tří let. Jakub měl za pronájem fary zaplatit na svátek sv. Jiří a Havla 7 kop grošů.²²⁷

Na počátku 15. století došlo ke sporu o patronátní právo v Litni. Jedna strana vedená magistrem Petrem ze Stupna, rytířem Mikulášem a Janem z Litně, ustanovila v Litni nového faráře Jana Boemu z Prahy. Toto ustanovení se nelíbilo druhé straně, která se dožadovala patronátního práva (Pešík z Komárova, Jan řečený Student a Markéta, dcera Škopkova). Touto druhou skupinou byl navržen jiný farář, Jan z Hořovic. Došlo ke sporu, který vyhrála první strana a farářem byl definitivně potvrzen Jan Boema.²²⁸ Spor o patronátní práva uškodil také Heřmanovi z Hořovic. Ten byl v roce 1422 dosazen na místo faráře v Neumětelích.²²⁹ V té době se však rozhořel spor mezi patrony tamního kostela (český král Zikmund Lucemburský se přel s karlštejnským purkrabím Zdeslavem řečeným Tluxa).²³⁰ Nakonec se král s purkrabím dohodl strana a v prosinci 1423 byl dosazen nový farář, Jan z Vilémova.²³¹ Heřman z Hořovic získal další beneficium až po 7 letech, 1. července 1430 byl ustanoven novým farářem ve Zdicích.²³²

V Hořovicích se mezi léty 1379 a 1434 mnoho farářů nevystřídalo, neboť zde byl farářem celých 43 let Dětrich ze Žihle. I přes tuto dlouhou dobu, kdy sídlil v Hořovicích, o něm nemáme mnoho zpráv. Víme, že byl poměrně častým exekutorem při ustanovení nových farářů k beneficium. Nejspíše byl také vážený a i oblíbený, neboť byl ostatními faráři zvolen podbrdským děkanem. Všichni faráři v Hořovicích dožili jako představení farního kostela, nikdo z nich neprovedl směnu benefícia. Víme pouze o 3 osobách, které držely patronátní právo. Byli to Markéta, vdova po majiteli části Hořovic Lvu z Hořovic, poté Václav IV. a posledním držitelem práva byl Ondřej Huler. O patronátní právo se v 80. letech 14. století přeli bratři Habart Plichta a Habart ze Žirotína. Ani jeden však výhodu tohoto práva nevyužil, protože v té době byl farářem Dětrich ze Žihle. Jelikož byly Hořovice jedním z center

²²⁵ LC III- IV, s. 73, „... ad eccl. in Piraczow... Mathiam presb. de Horzowicz...“.

²²⁶ LC VI, s. 193, „... d. Cruci de Horzowicz ... per resignat. d. Woyslai.. ad eccl. in Skorzenicz...“.

²²⁷ AJ IV, s. 227, č. 156, „... in f. s. Gallii VII sexag. ... et in f. s. Georgii VII sexag. ... pro primo... secundo... et tercio annis...“.

²²⁸ LC VI, s. 144 – 145.

²²⁹ LC VIII – X, s. 20, „... d. Hermano de Horzyewicz ad eccl. in Newmytel... per mortem Odoleni...“.

²³⁰ AJ VII, s. 100 – 102.

²³¹ LC VIII – X, s. 57.

²³² Tamtéž, s. 158.

podbrdského děkanátu, působilo zde mnoho kleriků. Někteří z nich dokonce získali své vlastní beneficium právě v podbrdském či v okolních děkanátech, ale víme také, že někteří z hořovických farářů odešli do jižních a do východních Čech. Podle počtu rodáků, kteří se stali kleriky, předpokládám, že v Hořovicích existovala farní škola, která poskytovala elementární vzdělání.

III. Stav far podle vizitačního protokolu z let 1379 – 1382

Farní klérus byl základní jednotkou katolické církve, v předhusitských Čechách bylo v pražské diecézi 2084 doložených farářů.²³³ Klérus byl přímým prostředníkem mezi obyčejnými lidmi a církví. Farář měl vzdělávat v otázkách mravnosti, poslušnosti k církvi. Pro své farníky měl být vzorem správného křesťanského života.²³⁴ Avšak farář 14. století byl člověkem hříšným. Nezachovalo se mnoho písemností, které by tuto skutečnost dokazovaly.

Nejvýznamnějšími prameny k této tématice jsou inkviziční a vizitační protokoly. Inkviziční protokoly vypovídají především o otázkách víry, vizitační ukazují více z každodenního života farářů i farníků. Bohužel se z vrcholného středověku nezachovalo mnoho pramenů tohoto typu.²³⁵

Vizitace farského kléru svolával arcijáhen. Arcijáhen se vizitace nemusel přímo zúčastnit, mohl se nechat zastoupit. Vizitace měla být hlášena včas, vizitovaný měl vizitátora očekávat. V synodálních statutech byl popsán správný postup při vizitaci. Vizitátor se dotazoval podle soupisu otázek, tzv. *interrogatorií*.²³⁶ Pro české prostředí se zachovalo několik soupisů.²³⁷ Pro studium farského kléru 14. století se uchovaly dva vizitační protokoly. V 50. letech 20. století byl objeven zlomek vizitace jihomoravských farností.²³⁸ Druhý vizitační protokol je nazván *Protocollum visitationis archidiaconatus Pragensis annis 1379- 1382 per Paulum de Janowicz archidiaconum Pragensem factae*. Tento rukopis byl napsán na papír o formátu 20 x 30 cm. Obsahuje celkem 133 folií a je uložen v archivu pražské metropolitní kapituly.²³⁹

Vykonavatelem vizitace byl pražský arcijáhen Pavel z Janovic. Nebyl urozeného původu, pocházel nejspíše z Vrchotových Janovic, ale byl velmi vzdělaný. Získal titul doktora církevního práva, nějakou dobu byl také nejspíše profesorem v Praze.²⁴⁰ Pavel byl od roku 1376 kanovníkem pražské metropolitní kapituly.²⁴¹

²³³ J. M. KLASEEN, *The nobility*, s. 37.

²³⁴ J. K. VYSKOČIL, *Arnošt z Pardubic*, s. 351; též František ŠMAHEL, *Silnější než víra: Magie, pověry a kouzla husitského věku*, Sborník vlastivědných prací Podblanicka 30 – 2, 1990, s. 31–36.

²³⁵ I. HLAVÁČEK, *Několik příspěvků*, s. 154 – 5.

²³⁶ VP, s. 14 – 7.

²³⁷ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Česká vizitační interrogatoria do počátku 15. století*, ČsČH 16, 1968, s. 71 – 88.

²³⁸ Z. HLEDÍKOVÁ, *Vizitace jihomoravských farností*, s. 18 – 9.

²³⁹ VP, s. 21 – 2.

²⁴⁰ Hermenegild JIREČEK, *Právníký život v Čechách a na Moravě*. Praha – Brno 1903, s. 155.

²⁴¹ *Series praepositorum, decanorum, archidiaconorum aliorumque praelatorum et canonicorum S. Metropolitanae ecclesiae Pragensis a primordiis usque ad praesentia tempora*. Ed. Antonín PODLAHA, Praha 1912, s. 45, č. 379.

Pražský arcijáhen začal vizitaci v listopadu 1379 a skončil ji 25. listopadu roku 1382. Vizitace mezi těmito daty neprobíhala kontinuálně. Její zápis taktéž není úplný. V protokolu chybí celý děkanát řípský a některé farnosti z jiných děkanátů.²⁴²

Pražský arcijáhen Pavel z Janovic objížděl jednotlivé fary a zpovídal plebány a farníky. Na každý děkanát měl vyčleněno několik dní. Během dne navštívil více far, v průměru 4 – 5. Za den byl schopen ujet 20 – 25 km, záleželo na cestovních podmínkách – na cestovním prostředku, stavu cest, počasí.²⁴³ Pavel z Janovic nejdříve provedl vizitaci a poté byl farářem či vikářem pohoštěn. Plebán totiž musel platit vizitátorovi tzv. prokurace.²⁴⁴ Pražský arcijáhen průměrně strávil na faře 1 – 2 hodiny. Přenocoval většinou na faře, kterou zvizitoval v onen den jako poslední, a poté brzy ráno odcestoval za dalšími plebány. Vstával většinou v *hora prima*, což bylo podle J. Emlera mezi 5 – 6 hodinou ranní.²⁴⁵

Při vizitaci bylo ohledáváno také kostelní zařízení. Pavel z Janovic si všímal uložení hostií, zabezpečení křtitelnice, a také zjišťoval, zda jsou kostely vybaveny synodálními a provinciálními statuty.²⁴⁶ Po vizitaci majetku následovala výpověď farářů, jejich zástupců a farníků. První byl ve většině případů zpovídan farář. O něm se dozvídáme pouze skoupé informace, zejména dobu jeho působení na faře. Dalším zpovídaným byl vikář. Ten musel arcijáhnovi uvést místo původu, stupeň svěcení, kdy byl vysvěcen a také byl povinen předložit tzv. *formata* (listiny, které dosvědčovaly vikářovo svěcení). Velká pozornost byla věnována ženě, pokud na faře pobývala. Ženy musely uvést svůj původ, jak dlouho žily či pracovaly na faře. Posledním okruhem zpovídaných byli zástupci měst či vesnic.

Otázky, které kladl arcijáhen na jednotlivých farách, byly v podstatě stejné. Farář byl dotazován především na stav svých farností, měl také vypovídat o prohřešcích laiků i jiných farářů. Farníci vypovídali o různých prohřešcích svých farářů. Farářovy prohřešky můžeme rozdělit do několika skupin: porušení předpisů v oblasti veřejného života, zanedbávání církevních povinností, nedodržování církevních předpisů.²⁴⁷ V odpovědích se často objevují spojení *ut audivit*, takže se mohlo stát, že některé výpovědi se mohly zakládat na pomluvách.

²⁴² Jedná se o farnosti v děkanátu podbrdském (Zdice, Cerhovice, Praskolesy, Velis), v benešovském (Třebenice), slánském (Tuchlovice, Kraučová, Libušín), ořečovském (Mořina, Slapy a Šárka) a rakovnickém (Řeřiky, Městec, Zbečno, Milíčov).

²⁴³ Z. RAMEŠOVÁ, *Geografický horizont*, s. 4 – 5. – o rychlosti cestování ve středověku pojednává také Norbert OHLER, *Cestování ve středověku*, Praha 2003, s. 156– 64.

²⁴⁴ Z. FIALA, *Správa a postavení*, s. 76.

²⁴⁵ Josef EMLER, *Rukověť křesťanské chronologie*, zvláště české, Praha 1876, s. 25.

²⁴⁶ M. NODL, *Vizitační protokoly*, s. 55 – 6.

²⁴⁷ Z. RAMEŠOVÁ, *Geografický horizont*, s. 17 – 9; též I. HLAVÁČEK, *Několik příspěvků*, s. 160 – 4.

Sledované oblasti patřily, jak již bylo několikrát připomenuto, ve 14. století k území podbrdského děkanátu. Pražský arcijáhen Pavel z Janovic navštívil 24 z celkových 28 far podbrdského děkanátu. Vizitace probíhala mezi 17. a 22. listopadem r. 1379.

Pavel z Janovic začal 17. listopadu v Berouně (*Mendico*), kde se zdržel přes snídani a oběd. Poté pokračoval do Řebříku (*Rzebrziko*). Další den zvizitoval po ránu kostel v Tetíně (*Tetyn*), poté pokračoval do Tmaně (*Tman*), Borku (*Borek*) a den zakončil v Litni (*Lyten*). 19. listopad zahájil návštěvou ve Všeradicích (*Wseradicz*), poté zvizitoval kostel ve Skříplí (*Skrzipel*), v Neumětelích (*Neumyetel*), Lochovicích (*Lochowicz*) a po setmění dorazil do Bezdědic (*Bezdyedicz*). Následující den navštívil Hořovice (*Horzowicz*), Mrtník (*Mrtnik*) a Jince (*Gynecz*). 21. listopadu stihl zvizitovat před mší Pičín (*Pyeczina*), poté o čase obědu dorazil do kostela ve Svatých polích (*Sacrus campus*) a nakonec navštívil Lhotu (*Lhotta Bawari*). Další den pokračoval s vizitací ve Kníně (*Knyn*) a ve Lhotě (*Lhota dicta in Schasticz*).²⁴⁸ Vizitaci podbrdského děkanátu dokončil Pavel z Janovic 8. května 1380, kdy byl navštíven Mníšek (*Mnyssek*), Kitín (*Kytyn*) a jako poslední Řevnice (*Rzewnicz*).²⁴⁹

Pavel z Janovic navštívil pouze dvě ze tří námi sledovaných farností. Žebrák zvizitoval 16. listopadu, Hořovice 21. listopadu a Praskolesy zvizitovány nebyly.

²⁴⁸ Ve vizitačním protokolu byla zaznamenána pouze návštěva tohoto kostela, ale nebyly zapsány žádné zápisky.

²⁴⁹ VP, s. 135 – 161.

III. 1. Vizitace Žebráku

Žebrák nejspíše nebyl zvizitován přímo Pavlem z Janovic, ale jeho zástupcem, a zápis byl později dopsán. V rukopisu byl totiž nejdříve zapsán 17. listopad, poté je za něj vložen 16. listopad a pak následuje 18. listopad. Navíc pokud by Pavel z Janovic Žebrák osobně navštívil, nemohl by druhý den začít s vizitací v Berouně (tyto dvě farnosti dělí vzdálenost 20 kilometrů). V Žebráku byl zpovídán farář Tomáš (*Thomas*), vikář Bartoloměj (*Bartholomeus dictus Rod*) a farníci Jakub Havránek (*Jakobus Hawranek*), Ludvík (*Ludwikus*) a Neostup (*Neostup*).

Farář při vizitaci vypověděl, že v Žebráku sídlil již 26 let.²⁵⁰ Při slyšení vypovídal o ostatních farářích a především o chování místních farníků a o stavu tamního církevního majetku. Plebán Tomáš vypověděl, že slyšel o faráři ze Řebříku, že měl konkubínu a že s ní zplodil několik chlapců.²⁵¹ Když se podíváme na vizitaci faráře v Řebříku, opravdu se zde dovídáme o farářově ženě Ludmile, kterou Pavel z Janovic na faře našel.²⁵²

Žebrácký farář si při vizitaci stěžoval na poničení farního majetku. Před dvěma lety na svátek sv. Prokopa rozbili žebrácký purkrabí Zachariáš a tamní notář Petr na kostelním dvoře zeď. Tvrdili, že tak činí z nařízení Petra z Kostí (čili Petra z Vartemberka), který měl v té době Žebrák v zástavě. Kusy této zdi měly být použity na stavbu nové zdi, která měla obehnat žebrácké město.²⁵³ Podle faráře byl kostelní dvorek zničen a totálně zdemolován.²⁵⁴

Plebán požadoval za toto poničení náhradu, prosil dokonce o podporu některé faráře z blízkých kostelů – Tomáše z Berouna, Jana z Cerhovic, Jana ze Zbiroha a Oldřicha ze Zdic. Spor však ještě nebyl v době vizitace dořešen. Farář byl vůči zásahům purkrabího a ostatních pesimistický, neboť při vizitaci prohlásil, že i kdyby na farářském pozemku postavil cestu z velkých kamenných kvádrů, již řečený purkrabí by se vrátil a *cum magno terrore* by tyto kvádry nechal opět rozbít.

Při vizitaci farář také kritizoval stavební činnost žebráckých farníků. Stěžoval si, že občané prodávají své staré domy a staví si nové při frekventované silnici, která se kvůli tomu stává nepoužitelnou. Občané si proto vytvořili novou veřejnou silnici, která vedla přes

²⁵⁰ O tomto problému jsem se zmiňovala v předchozí kapitole.

²⁵¹ VP, s. 138, „... plebanus de Rzebrziko habuit concubinam et pueros cum eadem...“.

²⁵² Tamtéž, s. 139.

²⁵³ Tamtéž, s. 138, „... in campis ecclesie fecerunt fordere lapides pro parando muro civitatis in Mendico...“.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 138, „... ecclesie campos destruendo et totaliter anichilando...“.

areál farářského domu. Když farář upozornil na neúnosnost této situace a chtěl ji vyřešit, farníci nereagovali.²⁵⁵ Žebrácký plebán také vypověděl, že lidé z celých Čech mají ve zvyku prodávat slad a třešně ostatním občanům za lichvářské ceny.²⁵⁶

Dalším zvizitovaným byl vikář Bartoloměj. Ten vypověděl, že byl vysvěcen před 16 lety. Zároveň udal, že se na místo vikáře žebráckého kostela dostal 23. dubna roku 1379. Předtím byl vikářem ve Zbečně (*Stbeczna*). Bartoloměj řekl, že je ve farnosti nový, a proto o žádné konkubíně neslyšel. Jeho výpověď se více pohybovala kolem jeho bývalého působiště. Vikář sdělil, že farář ve Zbečně byl pán Wolkmar (*Wolkermarus*), který byl zároveň kaplanem krále, a proto se ve farním kostele zdržoval pouze několikrát do roka.²⁵⁷ Bartoloměj si také postěžoval, že byl jako vikář na Zbečně pod velkým tlakem. Výše zmínění farníci proti faráři nic nenamítali, pouze se vyslovili k nečestnému životu jiného laika. Vypověděli, že švec Václav chodil málokdy ke mši a že pracoval při dnech pracovního klidu.²⁵⁸

III. 2. Vizitace Hořovic

V Hořovicích začala vizitace 21. listopadu v 9 hodin ráno. Jako první byli vyzpovídáni farníci – konšelé Jakub (*Jacobus*) a Ješko (*Jesko*), a občané Franko (*Franco*) a Tomáš (*Thomas*). Vypovídali především o okolních farářích a jejich přestupcích. Farář ze Řebříku nezatajil fakt, že má konkubínu, ani v Hořovicích, neboť tamní farníci se o něm při vizitaci zmiňovali. Nejen že potvrdili domněnku žebráckého faráře o konkubíně, dodali také, že konkubína před dvěma lety žila v Hořovicích, ale že si ji poté farář vzal na faru. Podle hořovických občanů měla mít tato žena zákonného manžela.²⁵⁹ Farníci dále vypověděli, že kaplan v Mrtníku Mikuláš chodil často se zbraní a s nepředepsaným krátkým šatem, rád vyhledával potyčky a že čas od času sloužil mše v brnění.²⁶⁰ Také se zmínili o faráři ve Zbizoze, který měl konkubínu, s níž měl již velké děti. Tuto výpověď o konkubinátu

²⁵⁵ Tamtéž, s. 138, „... cives... construunt ipsi domos de novo in strata publica... viam... publicam per aream domus plebani faciunt... et sepius moniti desistere noluerunt...“.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 137, „... in civitatibus per totam Boemiam... dant bralos et cervisiam in cariori foro... pro prompta pecunia...“.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 138, „... dominus Wolkermarus... est capellanus regis Romanorum et quod nunquam officiat missam in sua ecclesia...“.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 139, „... Wenceslaus, sutor ibidem, raro venit ad missam... et festivis et feriatis laborat...“.

²⁵⁹ VP, s. 151, „... plebanus in Rzebrziko habet concubinam, que habuit domum in Horzovicz ante duos annos... dicta mulier habuit maritum legitimum...“.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 151, „... Nicolaus... incedit... in curta veste et cum armis... officiat inrdum missam in lorica...“.

zopakoval rovněž farář v Litni.²⁶¹ Dále vypověděli, že dřívější hořovický vikář Jiří (nyní vikář v Počaplech), byl na svátek Ukazování ostatků (22. dubna) přistižen v Hořovicích s vdanou ženou. Farníci také řekli, že místní laik Mikuláš Skech (*Nicolaus Scechonis*) měl kdysi manželku Markétu, se kterou zplodil jedno dítě. Markéta od něj však před 12 lety i s dítětem odešla. Mikuláš si mezitím našel novou ženu, také Markétu, se kterou měl 4 nebo 5 dětí.

Po farnících byl zpovídán hořovický farář Jindřich, který zde pobýval již od roku 1369. Farář vypověděl o nájemci v Jincích, že byl opilec a konkubinář²⁶², a že se s jakousi dcerou ševce potuloval 30 týdnů po okolí. Hořovický farář dále vypověděl, že jinecký nájemce se již na faru vrátil, ale že o dalším osudu výše zmíněné dívky hořovický farář již nic neví.²⁶³ Dále se zmínil o Jakobovi, vikáři z Jinec, který se měl ujmout v předvečer svátku svatého Havla svých vikářských povinností, avšak zdržel se v krčmě v Hořovicích, kde se značně zadlužil, opil a vyzvracel. Uvedl také, že Jakub byl špatný člověk.²⁶⁴ Také počaplský vikář Jiří z Berouna neměl podle hořovického faráře dobrou pověst. V noci na svátek Ukazování ostatků (22. dubna) totiž navštívil lůžko ženy Vojky, manželky Pavla. Manžel však vikáře v lůžku našel a velmi ho zmlátil.²⁶⁵ Hořovický farář se ještě zmínil o faráři ze Zdic, který měl konkubínou, kterou si vydržoval ve zvláštním pohodlí.²⁶⁶ Poznamenal také, že vikář v Bezdědicích, Matyáš řečený Sandera, měl konkubínu a s ní měl také několik dětí. Tato konkubína i s dětmi bydlela v Hořovicích. Hořovický farář na obranu bezdědickeho vikáře dodal, že Matyáš již s konkubínou nežije.²⁶⁷ Tuto domněnku potvrdili také farníci z Neumětel, kteří ale navíc dodali, že konkubína měla Matyášovi porodit 4 děti, z nichž jedno Matyáš vyučuje písmu.²⁶⁸ Sám Matyáš při vizitaci tyto spekulace vyvrátil a vypověděl, že již deset let žádnou ženu neměl a také že neměl žádné děti.²⁶⁹ Hořovický farář se také doznal, že u sebe držel některé věci své příbuzné Něty – jednalo se o 30 ovčích kůží, 4 róby, 8 pláten a několik prostěradel a lehátek.²⁷⁰

²⁶¹ Tamtéž, s. 143.

²⁶² Konkubinář = obviněný a usvědčený z konkubinátu.

²⁶³ Tamtéž, s. 151, „... Gilko, presbyter in Gynecz est concubinarius et bibulus... quendam filiam sutoris... XXX septimanis pravit per circulum, et demum est reversus, sed nescit, ubi ipse nunc sit...“.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 151, „... Jacobus, vicarius in Gynecz... voluit accedere servicium vikarie predicte post festum sancti Galli... mansit in taberna ibidem in Horzowicz et sic debibit omnia de se... evomuit...“.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 151, „... Georgius de Verona... in Ostensione reliquiarum... fuit inventus noctis tempore in lecto cum Voyka mulite, uxore Pawliconis, qui fuit multum male tractatus et recessit...“.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 151, „... in specialit comodo...“.

²⁶⁷ VP, s. 151, „... iam postposuit ab eadem...“.

²⁶⁸ Tamtéže, s. 146, „... habet unud' filium suum circa se, duem literas instruit...“.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 148, „... quod a X annis nunquam habuit aliquam concubinam neque aliquem puerum...“.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 151, „... habere XXX oves, IIII plumas, VIII lintiamina e talia lectisternia, cusuos et pulvinaria domine Nyethe affinis sue...“.

Posledním zpovídaným v Hořovicích byl vikář Petr z Kralovic. Ten dosvědčil, že byl vysvěcen před deseti lety, že dříve byl vikářem v Žebráku a že od 23. dubna tohoto roku se stal vikářem v Hořovicích. Petr při vizitaci arcijáhna informoval především o lidech, kteří byli v exkomunikaci. Zmínil se o místním rychtáři Maršovi (*Marso*), jeho sousedovi Zbyňkovi (*Zbinco*) a jakémsi Dubečovi (*Dubcz*), kteří byli exkomunikováni, neboť se násilně chovali při kostelních obřadech.²⁷¹

III. 3. Vizitace Praskoles

Zmínka o vizitaci Praskoles v protokolu chybí. Můžeme si však domyslet, proč je pražský arcijáhen Pavel z Janovic nenavštívil. V době vizitace byl praskoleským farářem Valentýn. Ten však v Praskolesích pravděpodobně nesídlil. Tamní duchovní správu nejdříve řídil vikář Mikuláš z Týna, který ve vizitačním protokolu uvedl, že byl před pěti lety vikářem v Praskolesích, čili do roku 1375.²⁷² Poté nejspíše Valentýn uzavřel smlouvu se střídníkem (*conventor*) Frankem.

To, že se v Praze Valentýn zdržoval, nám dosvědčují dva zápisy z *Visitačního protokolu*. Po skončení vizitace si Pavel z Janovic zval do Prahy faráře, kteří se něčím provinili. Tak se také stalo v případě bezdědického a zdického faráře. Bezdědický farář Petr se k arcijáhnovi dostavil 4. února 1380 a přísahal mu, že již nebude konkubinářem a opilcem a že již žádnou konkubínu nebude vydržovat ve svém domě. Jestliže by se tato situace opakovala, farář by zaplatil 15 kop grošů na stavbu chrámu sv. Víta anebo mohl být uvržen na 2 měsíce do žaláře.²⁷³ Zdický farář Oldřich se taktéž měl vzdát konkubinátu a alkoholu. Jestliže by se Oldřich dále stýkal s konkubínami, musel by zaplatit 8 kop grošů anebo mu hrozilo tříměsíční vězení.²⁷⁴ Předpokládám tedy, že pražský arcijáhen o tom, že farář Valentýn se nezdržoval v Praskolesích, věděl, a proto do tamního kostela nezamířil. Tomu, že Valentýn v Praskolesích nesídlil, by také mohl nasvědčovat spor, který vedl s pražským laikem Janem řečeným Buškovec.

Praskolesy tedy nebyly podrobeny vizitaci, ale i přesto se můžeme dozvědět něco o tamější situaci. O poměrech v Praskolesích vypovídal bezdědický vikář Mikuláš z Týna, který

²⁷¹ Tamtéž, s. 151, „... in excommunicacione maiori propter... manum violentam in clericum...“.

²⁷² Tamtéž, s. 148.

²⁷³ VP, s. 150, „... ad manus ipsius domini archidiaconi... plebanuc in Bezdiedicz, nec quamcunque aliam habebit in cura sua concubinam... et nec bibet... sub pena XV sexagenarum...“.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 381.

byl do roku 1375 vikářem v Praskolesích.²⁷⁵ Mikuláš vypovídal o nájemci Frankovi (*Franco*), který byl lehkých mravů. Měl žít s jakousi Kateřinou z Hradčan, kvůli které měla Frankův dům opustit jakási stará žena jménem Ludka.²⁷⁶

Ještě bych se na tomto místě ráda vrátila k ostatním farnostem, které nebyly zvizitovány (Zdice, Velíz, Cerhovice, Zbiroh). Všechny tyto farní kostely leží v západním cípu podbrdského děkanátu poměrně blízko od sebe. Je tudíž možné, že Pavel z Janovic tento kout prostě nestihl zvizitovat nebo že touto vizitací někoho pověřil, jenž ji též neprovedl. Je možné, že pověřená osoba začala vizitaci západního cípu 16. listopadu dvěma farnostmi (Žebrák a Řebříky), ale ostatní již nedokončila. Bohužel důvod, proč tyto kostely nebyly zvizitovány, neznáme, a proto můžeme pouze spekulovat.

Na příkladě vizitace těchto tří farností jsem chtěla přiblížit každodenní život farského kléru na konci 14. století. Nemůžeme jistě doložit, zda se všechny výpovědi zakládaly na pravdě, některé výpovědi se protirečí (např. v případě bezděického faráře Matyáše). Můžeme však z protokolu zjistit, že některý zpovídaný velmi negativně vykresluje nějakou osobu (kupříkladu hořovický farář ve špatném světle popsal jineckého vikáře Jakuba) anebo naopak se snaží hříšnému faráři očistit (opět hořovický farář a bezděický vikář Matyáš). Je tedy zřejmé, že někteří zpovídaní byli při vizitaci ovlivněni osobními vztahy. Některé vizitace měly spíše formu stížnosti, jako to bylo v případě žebráckého faráře.

Již ze zlomku *Visitačního protokolu*, který jsem v rámci své práce procházela, je jasné, že nejčastějším přečinem farářů byl konkubinát. Bylo zvykem, že na faře žena pobývala a starala se o hospodářství. Poměrně často žila na faře plebánova neprovdaná sestra nebo jiná příbuzná. Ale na faru přicházely do služby i jiné mladé ženy či chudé vdovy, aby si vydělaly. Služky na faře dostávaly průměrně 40 grošů ročně.²⁷⁷ Nejednou se však staly farářovou služkou. Pokud služka otěhotněla, většinou se farář snažil, aby žena již na faře nežila a hledal ji jiné ubytování.

Pavel z Janovic často o ženách pobývajících na faře věděl. Buď je přímo zastihl na místě a podrobil je výslechu nebo se o nich doslechl prostřednictvím výpovědí jiných farářů a farníků. Plebán se často snažil svou konkubínu zapírat, představoval ji arcijáhnovi jako svou sestru či jinou příbuznou. Někteří faráři nezapírali a přiznali se k tělesné slabosti a neschopnosti

²⁷⁵ Tamtéž, s. 148, „... Nicolaus de Tyen presbyter in V anno, olim vikarius in Praskoless, nunc vicarius in Bezdyedicz...“.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 149, „... Franco, conventor in Praskoless, habet quandam Katherinam nomine... de Hradcano... mulier Ludka nomine satis antiqua de domo ipsius domini Franconis recessit.“.

²⁷⁷ František GRAUS, *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské II*, Praha 1957, s. 437.

dodržovat celibát. Další měli to štěstí, že se o blížícím se arcijáhnovi dozvěděli včas, a stihli svou konkubínu ukryt např. do lesa. Dalším nechvalným zvykem byly cesty farářů za lehkými ženami, které většinou měly vlastní příbytky. Jestliže byla žena usvědčena z konkubinátu, arcijáhen ji přikázal, aby opustila faru. Kněz, který byl nazván „kuběnářem“, dopadl lépe. Musel složit slib do rukou arcijáhna, že se již tato situace nebude opakovat.²⁷⁸

Z konkubinátu bylo v rámci celého vizitačního protokolu usvědčeno 131 farářů. Mezi další časté prohřešky patřilo opilství (73 případů), špatný stav knih (44 případů), hra v kostky (31 farářů), neuzavřená křtitelnice (29 případů), chybějící statuta (15), tanec (10 případů) nebo také nošení zbraně (7 farářů). Farníci si také stěžovali na nedbalosti při udílení svátostí (11 případů) nebo na vymáhání peněz za udílení svátostí (9). 14 farářů také pravidelně či důsledně nesloužilo mši.²⁷⁹ Zpovídání faráři, vikáři a farníci v námi sledovaném regionu nejvíce upozorňovali na konkubinát (8 případů) a alkoholismu a návštěvu krčem (3 faráři).

²⁷⁸ F. ŠMAHEL, *Ženy na okraji*, s. 72 – 79.

²⁷⁹ Z. RAMEŠOVÁ. *Geografický horizont*, s. 17 – 9; též I. HLAVÁČEK. *Několik příspěvků*, s. 160 – 4.

Závěr

V bakalářské práci jsem se snažila nastínit církevní život v Praskolesích, Hořovicích a Žebráku. Popsala jsem střídání jednotlivých farářů a dohledala o jejich životě něco více, než pouze jejich jména, původ a data jejich ustanovení na benefícia. Avšak často jsem byla odkázána pouze na konfirmační knihy, které poskytují pouze jmenované základní informace. Nejvíce záznamů o farářích v konfirmačních knihách měly Praskolesy, poté Žebrák a nejméně Hořovice.

V Praskolesích se faráři střídali poměrně často (průměrně zde farář pobýval 6 let), většinou na svá místa rezignovali a získali jiné benefícium. Nejdéle byl místním farářem Petr ze Sádelsna, pobýval zde 27 let. Problém Praskoles spočíval v tom, že byly vesnickou farností, jež farářům nabízela životní úroveň zhruba srovnatelnou s jejich movitějšími farníky. Z toho důvodu tady nejspíš někteří faráři trvale nesídlili (Mikuláš Beshwik, Valentýn, královský lékař mistr Konrád) a benefícium využívali pouze pro doplnění svých příjmů. Co se týče sporů praskoleských farářů, „nejaktivnější“ byl Valentýn, který si několikrát půjčil peníze, které nebyl ochotný vrátit, a proto tyto spory řešily soudy. Bohužel nemůžeme pomocí vizitačního protokolu pražského arcijáhna Pavla z Janovic zjistit život v Praskolesích ke konci 14. století. Praskolesy totiž nebyly (nejspíše z nedbalosti) zvizitovány, i přesto, že se Pavel z Janovic nacházel v jejich těsné blízkosti. Patronátní právo Praskoles bylo celkem stálé, kromě 50. let (kdy vlastnil podací právo Rudolf I. Saský) a roku 1360 (Dětřich z Portic) držel patronát český král. Co se týče samotné vesnice, ta byla v roce 1320 českým králem Janem Lucemburským zastavena Zbyňkovi ze Žebráka. Od roku 1336 opět patřila českému králi. Před rokem 1397 získal ves Štěpán z Opočna, jež ji však zastavil Otovi z Bergova. Další zmínky o Praskolesích pocházejí až z konce 15. století. Nejspíše v 60. letech 14. století byla v areálu farního kostela sv. Mikuláše postavena kaple sv. Prokopa. V práci jsem se snažila naznačit možného objednavatele této kaple. Porovnála jsem názory D. Prixe, který tvrdí, že objednavatelem byl praskoleský farář, a L. Gottfrieda, jenž jako objednavatele označil karlštejnské děkany. K těmto názorům jsem přidala vlastní hypotézu o dalším možném objednavateli – českému králi.

O farářích farního kostela sv. Vavřince v Žebráku máme pouze několik základních informací. Bohužel i ostatní prameny o žebráckých farářích mlčí, proto je těžké vytvořit jejich seznam. Je známo, že žebrácký farář často cestoval po okolí, protože byl pověřován

generálních vikářem, aby ustanovoval k beneficiu nové faráře. Jednalo se především o praskoleské, cerhovické a zdické faráře. První záznam o žebráckém faráři pochází z roku 1380. V tomto roce se v Žebráku v rychlém sledu vystřídali dva faráři – Václav z Pernarce a Hanuš. Václav byl ustanoven 20. srpna, ale brzy zemřel. 17. září po něm nastoupil Hanuš. Toto rychlé úmrtí nám naznačuje, že Žebrák byl postižen velkou morovou epidemií. Žebrácké panství poměrně často měnilo své majitele. Nejdříve ho vlastnili Zajícové z Valdeka a jejich příbuzní, roku 1336 se Žebrák dostal do rukou krále Jana. Ten ho nejspíše předal svému synovi Janu Jindřichovi, který nechal opravit na hradě kapli sv. Apolináře a dosadil do ní svému kaplana Adalberta. V roce 1357 získala tuto kapli karlštejská kapitula. Podle nařízení krále Karla IV. vedl správu kaple karlštejský děkan, ale mše zde vykonával žebrácký farář. Panství bylo za vlády Karla IV. dvakrát zastaveno, ale v 80. letech 14. století se navrátilo do královských rukou. Majitelem panství se stal Václav IV., který zde až do své smrti držel také patronátní právo. Z vizitačního protokolu lze vyčíst několik informací. Žebrácký farář bojoval s místními farníky, kteří si vybudovali cestu na farářských pozemcích. Nelíbila se mu také všudypřítomná lichva s třešněmi a sladem. Žebrák patřil (podle papežského desátku) k průměrně bohatým farnostem, bylo odváděno 48 grošů.

Hořovice byly jedním z center podbrdského děkanátu kam, zřejmě často chodili popíjet někteří klerici, jak lze usoudit z vizitačního protokolu. Rovněž několik farářů zde mívalo své konkubíny, za kterými chodili, a byli za to kritizováni farníky. V Hořovicích se zdržovalo také více kleriků, kteří hledali beneficum. Byla zde nejspíše také farní škola, která vyučovala základnímu vzdělání. Mnoho farářů se v Hořovicích během 14. a počátku 15. století nevystřídalo. 43 let zde totiž sloužil Dětrich ze Žihle, který se kolem roku 1404 stal podbrdským děkanem. Hořovické beneficum bylo nejspíše bohaté, neboť všichni faráři zde dožili a nepokoušeli se ho směnit za lepší, jak se často stávalo. Podle papežského desátku se v Hořovicích platilo 48 grošů, v roce 1405 se poplatek zvýšil na 68 grošů, takže nejspíše farnost získala nové statky. Od počátku 14. století se v Hořovicích usídlil rod Žirotínů, kteří však nikdy nevlastnili patronátní právo ke zdejšímu farnímu kostelu. Nejdříve ho dali klášteru v Panenském Týnci (Plichtové klášter založili, ale po vymření rodu již nikdy nebyl dokončen), poté ho získala vdova po Lvovi z Hořovic Markéta, od 90. let ho vlastnil král Václav IV. Když získal kolem roku 1322 hořovické panství rod Hulerů, dosáhli rovněž patronátního práva.

Má bakalářská práce se zabývá především 14. a počátkem 15. století. Bylo by jistě zajímavé pokračovat až do období husitských válek a zjistit, jaký postoj zaujali vůči husitství faráři, jednotlivá města a vesnice v Žebráckém regionu a jak se tyto skutečnosti prolínaly do každodenních záležitostí jednotlivých far a jejich správců.

Seznam použitých pramenů a literatury

Vydané prameny

Akta korektorů duchovenstva diecése pražské z let 1407 – 1410. Ed. Antonín PODLAHA, Praha 1922

Archiv Koruny české V. Katalog listin z let 1378 – 1437. Ed. Antonín HAAS, Praha 1947

Archiv Koruny české II. Katalog listin z let 1158 – 1346. Ed. Rudolf KOSS, Praha 1928

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské I – III. Ed. František PALACKÝ, Praha 1840 – 1844

Carlsteinensis capituli 1452- 59, c. 1467, 1480 et 1496 annis urbarium et rationes. Ed. Theophilus LUKAWSKY, Pragae 1911

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. Tomus II (1198 – 1230). Ed. Gustav FRIEDRICH, Pragae 1912

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae: Urkunden-sammlung zur Geschichte Mährens. Bd. VII (1334-1349). Red. Josef CHYTIL, Brno 1858

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae : Urkunden-sammlung zur Geschichte Mährens. Bd. XIII, Vom Jahre 1400-1407. Ed. Vincenc BRANDL, Brno 1897

Codex iuris municipalit IV – 1. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1232 – 1452. Ed. Eduard HASS, Praha 1954

Františka Palackého spisy drobné. Díl II. Spisy z oboru dějin českých. Ed. V. J. NOVÁČEK, Praha 1901

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesem I – IV, VI – X. Ed. Josef EMLER, Praha 1865 – 1870, 1883 – 1889

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesem V. Ed. František Antonín TINGL, Praha 1865

Libri erectionem archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV., I – V. Ed. Klement BOROŮVÝ, Praha 1875 – 1889

Libri erectionem archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV., VI. Ed. Antonín PODLAHA, Praha 1927

Listiny děkanství karlštejnského z let 1322 – 1625. Ed. Josef TEIGE, Praha 1906

Monumenta Vaticana res gesta bohemicas illustrantia. Tomus 2. Acta Innocentii VI. pontificis romani: 1352- 1362. Ed. Johannes F. NOVÁK, Praeae 1907

Monumenta Vaticana res gestas illustrantia, tomus prodromus. Acta pontificum Romanorum : Clementis V. 1305-1314, Johannis XXII. 1316-1334, Benedicti XII 1335-1342. Ed. Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Praha 2003

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars I., Annorum 600-1253. Ed. Karel Jarolím ERBEN, Praha 1855

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars II., annorum 1253-1310. Ed. Josef EMLER, Praha 1882

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars III., Annorum 1311-1333. Ed. Josef EMLER, Praha 1890

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec.-1419 aug. 16). Tomus I. Fasciculus I – 7. Ed. Věra JENŠOVSKÁ, Praha 1967 – 1982

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec.-1419 aug. 16). Tomus IV. Fontes Archivi publici Olomucensis et Opaviensis. Ed. Božena KOPIČKOVÁ, Praha 1989

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec.-1419 aug. 16). Tomus V, Fontes archivi nationalis. Pars I, Litterae monasteriorum fasciculus 1 (1378-1397). Edd. Karel BERÁNEK – Věra BERÁNKOVÁ, Praha 2006

Registra decimarum papalium čili: registra desátků papežských z diocezí pražské. Ed. Václav Vladivoj TOMEK, Praha 1873

Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consuptarum - Pozůstatky desk zemských království českého r. 1541 pohořelých. Sv. I – II. Ed. Josef EMLER, Praha 1870 – 1872

Series praepositorum, decanorum, archidiaconorum aliorumque praelatorum et canonicorum S. Metropolitanae ecclesiae Pragensis a primordii usque ad praesentia tempora. Ed. Antonín PODLAHA, Praegae 1912

Soudní akta konzistoře pražské (Acta judiciaria consistorii pragensia) 1373 – 1424. I – VII. Ed. Ferdinand TADRA, Praha 1893 – 1901

Staročeská kronika tak řečeného Dalimila (2). Ed. Jiří DAŇHELKA, Praha 1988

Účty hradu Karlštejna z let 1423- 1434. Ed. Josef PELIKÁN, Praha 1948

Visitační protokol pražského arcijáhenství pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379-1382. Edd. Ivan HLAVÁČEK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Praha 1973

Václav Hájek Z LIBOČAN, *Kronyka česká*, Praha 1819

Literatura

Adolf ADAM, *Liturgika*, Praha 2001

Václav BARTŮNĚK, *Karlštejn. Zbožný odkaz otce vlasti.* Praha 1948

Irena BENKOVÁ – Vladimír ČTVERÁK, *Dva hrady na Berounsku*, Archeologie ve středních Čechách 6, s. 545 – 552

Zdeněk BOHÁČ, *Struktura feudální pozemkové držby v Čechách na prahu husitské revoluce.* (Pokus o rekonstrukci podle patronátních práv.) FHB 7, 1984, s. 7-42

Zdeněk BOHÁČ, *Topografický slovník k církevním dějinám předhusitských Čech. Pražský archidiakonát*, Praha 2001

Jaroslav ČÁP, *Nahlédnutí do obce Praskolesy II*, Praskolesy 2007

Josef EMLER, *Rukověť křesťanské chronologie, zvláště české*, Praha 1876

Zdeněk FIALA, *Správa a postavení církve v Čechách od počátku 13. do poloviny 14. století*, Sborník historický 3, 1955, s. 64-88

Miloš GARKISCH, *Berounsko – Doteky minulosti*, Beroun 1998

Miloš GARKISCH, *O založení města Hořovice*. Minulostí Berounska 6, 2003, s. 9 – 12

Libor GOTTFRIED, *Děkanská kaple (kostel) sv. Prokopa v Praskolesích. Odkryté dějiny*, namnožená brožura, Praskolesy 2009

František GRAUS, *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské II*, Praha 1957

Jan HALADA, *Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti)*, Praha 1993

Josef Alexandr HELFERT, *Mistr Jan Hus aneb počátkové církevního rozdvojení v Čechách*, Praha 1857

Ivan HLAVÁČEK, *Několik příspěvků k poznání života v předhusitských Čechách*. (K vypovídajícím schopnostem pražského vizitačního protokolu z let 1379 – 1382 a některých příbuzných pramenů), *Středočeský sborník historický* 10, 1975, s. 151 – 172

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Arcibiskupství a písemná kultura ve středověku*, in: Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jaroslav V. POLC (edd.), *Pražské arcibiskupství 1344 – 1994*, Praha 1994

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Česká visitační interrogatoria do počátku 15. století*, *ČsČH* 16, 1968, s. 71- 88

Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy českých zemí do roku 1946*, Praha 2007, s. 177 – 178

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Církev v českých zemích na přelomu 14. a 15. století*, in: M. DRDA – F. J. HOLEČEK – Z. VYBÍRAL (edd.), *Jan Hus na přelomu století. Mezinárodní rozprava o českém reformátu 15. století a o jeho recepci na prahu třetího milénia*, Ústí nad Labem 2001, s. 35 – 58

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *K otázkám vzniku duchovní a světské moci v Čechách ve druhé polovině 14. století*, *ČsČH* 24, 1976, s. 244 – 277

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Ke studiu a možnostem využití patronátních práv v předhusitských Čechách*, *FHB* 7, 1984, s. 43 – 99

Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Písemnosti církevní správy pražské (arci)diecéze v pozdním středověku*, in: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*. Praha, Karolinum 2003, s. 27-38

- Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Struktura duchovenstva ve středověkých Čechách*, in: Ján ČIERNY – František HEJL – Antonín VERBÍK (edd.), *Struktura feudální společnosti na přelomu 15. a 16. století*, Praha 1984, s. 343 – 392
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Úpadek nebo růst? K situaci církve v Čechách ve 14. století*, in: *Traditio et cultus*. Praha 1993, s. 51-62
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Úřad generálních vikářů pražského arcibiskupa v době předhusitské*. Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica Monographia XLI, Praha 1971
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Venkovské děkanáty ve středověkých Čechách*, in: Ladislav SOUKUP (ed.), *Pocta Karlu Malému k 65. narozeninám*, Praha 1995, s. 112 – 123
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Vizitace jihomoravských farností v polovině 14. století*, Jižní Morava, *Vlastivědný sborník* 6, 1970, s. 17 – 26
- Hermenegild JIREČEK, *Právníký život v Čechách a na Moravě*. Praha – Brno 1903
- Jindřich JŮNA a kol., *Monografie Hořovicka a Berounska VI*, Praha 1929
- František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378) I.*, Praha 1993
- Jiří KEJŘ, *Vznik městského zřízení v českých zemích*, Praha 1998
- Kamil KROFTA, *Mistr Jan Hus. Jeho život a význam*, Praha 1915
- Ladislav MATYÁŠ, *M. Štěpán z Pálče*, *Časopis katolického duchovenstva* 1932/4, str. 235-244
- Ivan MICHÁLEK, *Duchovenstvo podbrdského děkanátu v době předhusitské a husitské*, MB 14, 2011, s. 31 – 81
- Ivan MICHÁLEK, *Vývoj farní struktury a vymezení polohy podbrdského děkanátu v době předhusitské a husitské*, MB 13, 2010, s. 25 – 68
- Eduard MAUR – Ludmila FIALOVÁ – Milan KUČERA, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Mladá Fronta 1996
- Eduard MAUR, *Morová epidemie roku 1380 v Čechách*, *Historická demografie* 10, 1986, s. 37 – 71

Eduard MAUR, *Příspěvek k demografické problematice předhusitských Čech (1346 – 1419)*, AUC – Phil. et Hist. I, Studia Historica 34, 1989, s. 7 – 71

Václav MÜLLER, *Hrady Žebrák a Točnick a město Žebrák*, Hořovice 1925

Martin NODL, Farář, in: Martin NODL – František ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002

Martin NODL, *Morová epidemie na Rakovnicku v roce 1380. Modelová studie k životu farního kléru*, in: Ivan HLAVÁČEK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ (edd.), *Facta probant homines*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 301 – 310

Rostislav NOVÝ, *K sociálnímu postavení farského kléru v Čechách v době předhusitské*, Sborník historický 9, 1962, s. 137-192

Norbert OHLER, *Cestování ve středověku*, Praha 2003

Hana PÁTKOVÁ, *Středověké nekrologium z Hořovic aneb „Memoria“ venkovské farnosti*. *Mediaevalia Historica Bohemica* 11, 2007, s. 229 – 282

Antonín PODLAHA, *Posvátná místa království českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a i jiných pomníků katolické víry a náboženství v království Českém. Řada 1, Arcidiecéze pražská. Díl II., Vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský*, Praha 1908

Milada ŘÍHOVÁ, *Královští lékaři. Lékaři na dvoře posledních Lucemburků*, in: Olga FEJTOVÁ – Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK (edd.), *Pražské měšťské elity středověku a raného novověku - jejich proměny, zázemí a kulturní profil*. Praha, Archiv hlavního města Prahy 2004, s. 327 – 334

August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království českého VI. Podbrdsko*, Praha 1889

Miloslav SOVADINA, *Dvůr Václava I*. Sborník archivních prací 45, 1995, s. 3 – 40

Jana SYNOVCOVÁ – BOROVIČKOVÁ – Blanka ZILYNSKÁ, *Databáze Teritoriální církevní správa v předhusitských Čechách*, in: *Církevní topografie a farní síť pražské provincie v pozdním středověku*, *Colloquia mediaevalia Pragensia* 8, 2007, s. 7 – 21

Jiří SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296 – 1346*, Praha 1994

Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. 1361 – 1419*, Praha 1986

František ŠMAHEL, *Silnější než víra: Magie, pověry a kouzla husitského věku*, Sborník vlastivědných prací Podblanicka 30-2, 1990, s. 31 – 51

František ŠMAHEL, *Žáci a klerici na venkovských farech v českém středověku*, Příspěvky k dějinám vzdělanosti českých zemích 1, 1998, s. 71 – 77

František ŠMAHEL, *Ženy na okraji předhusitské společnosti: Konkubíny vesnických farářů*, in: František ŠMAHEL (ed.), *Mezi středověkem a renesancí*. Argo 2001, s. 72 – 79

Václav ŠTĚPÁN, *Vražda čtyř členů královské rady na Karlštejně roku 1397*, ČČH 92, 1994, s. 24 – 44

Ferdinand TADRA, *Listář veřejného notáře ve 14. století*. Věstník Královské české společnosti nauk. Třída filosoficko- historicko- filologická 7, 1893

Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy III*, Praha 1897

Josef TRÍŠKA, *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348 – 1409*, Praha 1981

Vojtěch VANĚK, *Rejstříky papežských desátků a možnosti jejich využití*, ČČH 100/ 3, 2002, s. 497 – 520

Zuzana VŠETEČKOVÁ – Daniel PRÍX, *Nástěnné malby v kapli sv. Prokopa v Praskolesích u Hořovic*, Umění 4, 2009, s. 326- 347

Zuzana VŠETEČKOVÁ a kol., *Středověká nástěnná malba ve středních Čechách*, Praha 2011

Zdena WIENDLOVÁ, *Geografický horizont středočeských vesničanů na konci 14. století*, Český časopis historický 93, 1995, s. 65 – 85

Zdena WIENDLOVÁ, *Geografická mobilita farského kléru na základě Vizitačního protokolu pražského arcijáhna Pavla z Janovic*, Časopis Národního muzea – řada historická 164, 1995, s. 1 – 5

Seznam zkratek

AI – Acta iudicialia consistorii Pragensis

CDB – Codex diplomaticus Bohemiae

CDM – Codex diplomaticus Moraviae

ČČH – Český časopis historický

ČsČH – Československý časopis historický

FHB – Folia Historica Bohemica

LC – Libri confirmationum

LE – Libri erectionum

MB – Minulostí Berounska

MVB – Monumenta Vaticana Bohemica

RBM – Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae

RBMV – Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.

SPDHMP – Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy

ÚSH – Ústecký sborník historický

VP – Visitační protokol pražského arcijáhenství pražského arcijáhna Pavla z Janovic

Přílohy

Příloha č. 1: Přehled známých farářů v Žebráku¹

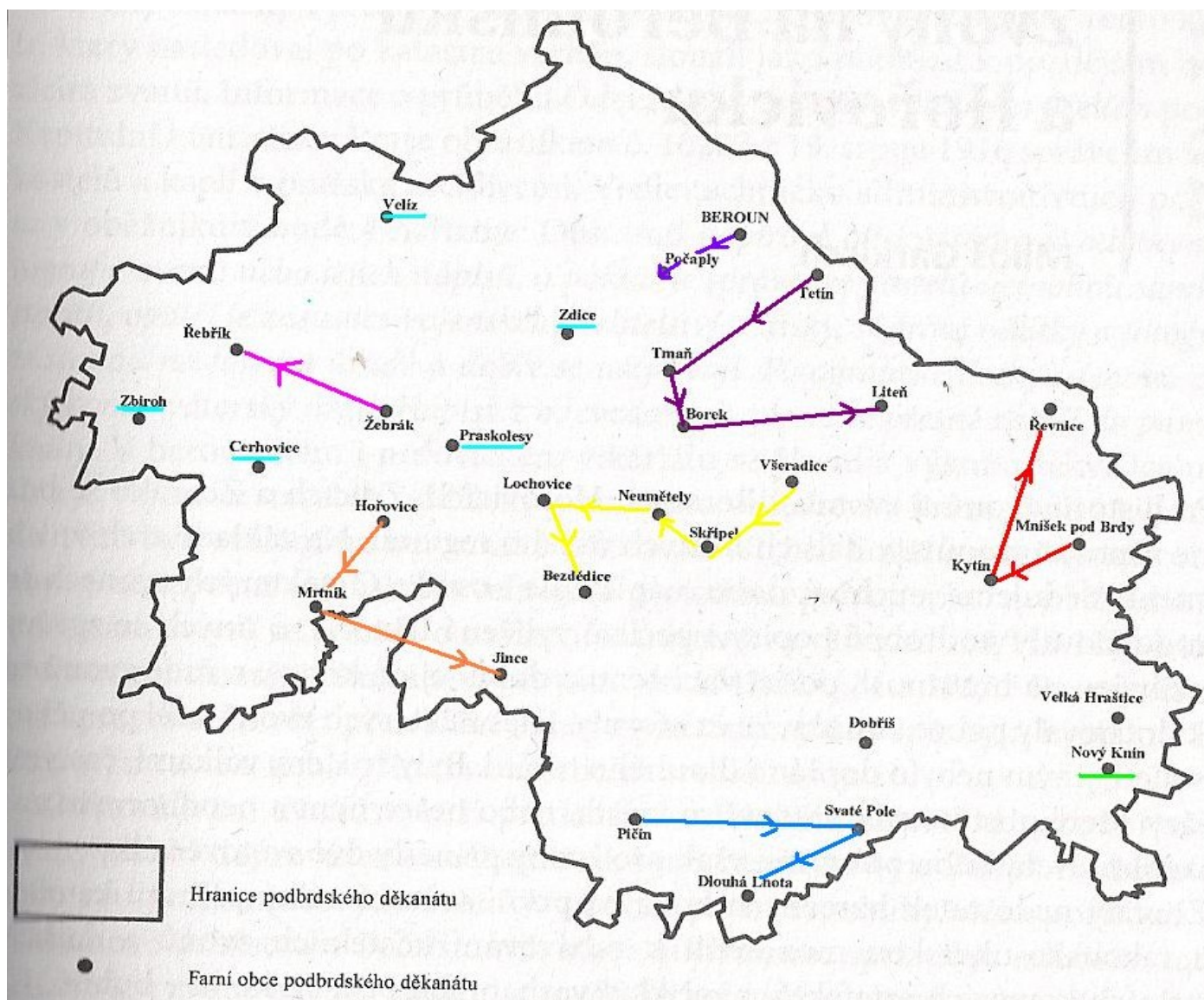
Jméno faráře	Datum prezentace	Prezentoval	Důvod odchodu	Místo odchodu	Zmínka v pramenech
Velislav	30. 12. 1360	Mikuláš a jeho bratři	smrt	-	LC I/I, s. 141
Tomáš	? 1353	-	-	-	VP, s. 137
Václav z Pernarce	20. 8. 1380	Král Václav IV.	smrt	-	LC III – IV, s. 133
Hanuš	17. 9. 1380	Král Václav IV.	smrt	-	LC III – IV, s. 142
Simon z Vodochodu	2. 1. 1404	Král Václav IV.	rezignace	Popovice u Berouna	LC VI, s. 108
Mistr Ctibor	17. 8. 1414	Král Václav IV.	-	-	LC VII, s. 127
Pavel z Kralovic	25. 8. 1434	Hanuš z Kolowrat	-	-	LC VIII – X, s. 230

Příloha č. 2: Přehled doložených farářů v Praskolesích

Jméno faráře	Datum prezentace	Prezentoval	Důvod odchodu	Místo odchodu	Zmínka v pramenech
Mikuláš Beswik z Reisewitz	Před rokem 1355	Rudolf I. Saský	rezignace	Kostelec nad Labem	LC I/I, s. 103
Velecus	20. 11. 1359	Karel IV, Přibík z Hradčan,	Smrt	-	LC I/I, s. 108
Tomáš	5. 10. 1360	Dětrich z Portic	rezignace	-	LC I/I, s. 130
Matyáš	31. 10. 1360	Karel IV.	rezignace	Kostomlaty	LC I/I, s. 134
Martin	9. 10. 1368	Karel IV.	rezignace	Kostel sv. Valentina na Starém městě pražském	LC I/II, s. 109 - 110
Valentýn	8. 7. 1371	Karel IV.	Smrt	-	LC II, s. 54
Petr ze Sáderna	17. 9. 1380	Václav IV.	Smrt	-	LC III – IV, s. 143
Konrád	26. 11. 1407	Václav IV.	rezignace	Landshut	LC VI, s. 231
Jan	13. 1. 1409	Václav IV	Smrt	-	LC VI, s. 265
Mistr Konrád	15. 1. 1417	Václav IV.	rezignace	Vinoř	LC VI, s. 216
Jan Štěkna	30. 5. 1419	Václav IV.	Smrt	-	LC VII, s. 292
Antonius	17. 4. 1434	Hanuš z Kolowrat	-	-	LC VIII - X, s. 259

Příloha č. 3: Přehled doložených farářů v Hořovicích

Jméno faráře	Datum prezentace	Prezentoval	Důvod odchodu	Místo odchodu	Zmínka v edicích
Jindřich	Před rokem 1379	-	smrt	-	VP, s. 151
Štěpán	Po 20. listopadu 1379	-	smrt	-	LC III – IV, s. 139
Hroznata Ješek z Martinic	10. 9. 1380	Markéta, vdova po Lvu z Hořovic	smrt	-	LC III – IV, s. 139
Dětřich ze Žihle	14. 11. 1390	Václav IV.	smrt	-	LC V, s. 39
Tomáš	13. 9. 1434	Andrej řečený Hillar	-	-	LC VIII – X, 231

Jednotlivé dny jsem barevně odlišila. Šipky znamenají směr cesty:

Světle fialová barva představuje 16. listopad 1379 – Tmavě modrá 17. listopad – Tmavě fialová 18. listopad – Žlutá 19. listopad – Oranžová 20. listopad – Světle modrá 21. listopad – Zelená 22. listopad – Červená 8. květen roku 1382 – Světle zelenou barvou jsou podtrženy kostely, které nebyly zvizitovány.

² Mapa je převzata ze studie I. MICHÁLEK, Farní struktura podbrdského děkanátu v době předhusitské a husitské, *Minulostí Berounska* 13, 2010, s. 67.

Příloha č. 5 : Kostel sv. Vavřince v Žebráku, nynější stav

Foto:autorka

Příloha č. 6: Areál kostela sv. Mikuláše a kaple sv. Prokopa v Praskolesích

Foto: autorka

Příloha č. 7: Kostel sv. Jiljí v Hořovicích, nynější stav

Foto: autorka

Příloha č. 8: Fresky z kaple sv. Prokopa v Praskolesích

Foto: Petr Zinke, Ústav dějin umění AV ČR